

Analiza županija u Republici Hrvatskoj - povijest, demografija, gospodarstvo

Novak, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:625098>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-19**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN**

DIPLOMSKI RAD br. 34/PE/2015

**ANALIZA ŽUPANIJA U REPUBLICI
HRVATSKOJ – POVIJEST, DEMOGRAFIJA,
GOSPODARSTVO**

Nikola Novak

Varaždin, lipanj 2015.

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
STUDIJ POSLOVNE EKONOMIJE - SMJER
MEĐUNARODNA TRGOVINA

DIPLOMSKI RAD br. 34/PE/2015

ANALIZA ŽUPANIJA U REPUBLICI
HRVATSKOJ – POVIJEST, DEMOGRAFIJA,
GOSPODARSTVO

Student:

Nikola Novak, 0010/336D

Mentor:

prof. dr. sc. Nela Vlahinić Lenz

Varaždin, lipanj 2015.

SAŽETAK

Uspostava sadašnjeg sustava lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj započela je 1992. godine postavljanjem temeljnog zakonodavnog okvira. Sustav je uspostavljen 1993. godine, a oživotvoren je provedbom prvih lokalnih izbora.

U Republici Hrvatskoj ustrojeno je ukupno 555 jedinica lokalne samouprave i to: 428 općina, 127 gradova, te 20 jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno županija. Grad Zagreb, kao glavni grad Republike Hrvatske, ima poseban status grada i županije, tako da je u Republici Hrvatskoj sveukupno 576 jedinica lokalne i regionalne samouprave.

Današnji ustroj jedinica lokalne i regionalne samouprave i uprave postoji 22 godine i utemeljen je u specifičnim društvenim, političkim i gospodarskim uvjetima. Taj okvir je danas promijenjen, a to utječe i na svrsishodno funkcioniranje ovoga sustava.

Velike su razlike među županijama, općinama i gradovima. One se očituju u demografskim, gospodarskim, organizacijskim i ljudskim disproporcijama.

Potrebno je povećati regionalnu konkurentnost županija. Analiza regionalne konkurentnosti omogućava uvid i praćenje napredovanja ili zaostajanja pojedine županije ili regije kao i njezinu sposobnost u „hvatanju koraka“ s razvijenijima od sebe.

SUMMARY

The establishment of the current system of local government in the Republic of Croatia started in 1992 by bringing the basic legislative framework. The system was established in 1993, and was implemented through the implementation of the first local elections.

In Croatia there are a total of 555 local governments: 428 municipalities, 127 cities and 20 district (regional) governments, or counties. City of Zagreb as Croatian capital, has a special status of the city and county, so that in the Republic of Croatia there are total of 576 local and regional governments.

The structure of local and regional self-government exists 23 years and is based in specific social, political and economic conditions. This framework has now changed and that affects the practical functioning of this system.

There are great differences between counties, municipalities and towns. They are reflected in the demographic, economic, organizational and human disproportion.

It is necessary to increase regional competitiveness of counties. Analysis of regional competitiveness will offer insight and tracking progress or falling behind individual counties or regions as well as its ability to "catch up" with developed than themselves.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DANAŠNJI REGIONALNI USTROJ REPUBLIKE HRVATSKE	2
2.1. PRAVNA PODLOGA REGIONALNOG USTROJA REPUBLIKE HRVATSKE	2
2.2. REGIONALNA SAMOUPRAVA REPUBLIKE HRVATSKE - ŽUPANIJE	2
2.2.1. DJELOKRUG POSLOVA ŽUPANIJE.....	3
2.2.2. NAZIVI I OBILJEŽJA ŽUPANIJA	4
2.2.3. TIJELA ŽUPANIJE – ŽUPANIJSKA SKUPŠTINA I ŽUPAN	4
2.2.4. PRIHODI ŽUPANIJA.....	5
3. REGIONALNI USTROJ REPUBLIKE HRVATSKE KROZ POVIJEST ..	11
3.1. PRVA POJAVA ŽUPANIJA.....	11
3.2. ŽUPANIJE TIJEKOM 20. STOLJEĆA.....	12
3.3. NASTANAK ŽUPANIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	14
4. SPECIFIČNOSTI I PROBLEMI	20
4.1. SPECIFIČNOSTI REGIONALOG USTROJA.....	20
4.2. REGIONALNI PROBLEMI	20
5. DEMOGRAFSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE	22
5.1. STARENJE STANOVNIŠTVA.....	22
5.2. DEMOGRAFSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE – ANALIZA PO ŽUPANIJAMA	26
5.3. DEPOPULACIJA.....	31

6. GOSPODARSKA SITUACIJA	38
6.1. GOSPODARSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE	38
6.2. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO ŽUPANIJAMA.....	45
6.3. NETO FISKALNI POLOŽAJ ŽUPANIJA.....	48
6.4. ŽUPANIJE PREMA RAZINI SPECIJALIZACIJE	54
6.5. USPOREDBA PRORAČUNA ŽUPANIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA 2015. GODINU.....	57
7. ZAKLJUČAK.....	62
LITERATURA.....	63
POPIS ILUSTRACIJA	64

1. UVOD

Tema moga diplomskoga rada je „Analiza županija u Republici Hrvatskoj – povijest, demografija, gospodarstvo“.

Današnji ustroj jedinica lokalne i regionalne samouprave i uprave postoji 22 godine i utemeljen je u specifičnim društvenim, političkim i gospodarskim uvjetima. Taj okvir je danas promijenjen, a to utječe i na svrsishodno funkcioniranje ovoga sustava.

Cilj mi je uspoređivanjem povijesnog razvoja, demografije i gospodarstva županija Republike Hrvatske istražiti današnji status županija kroz ta tri elementa.

Na početku govorim o zakonskim osnovama na kojima se temelji regionalni ustroj, o djelokrugu rada, te o tijelima hrvatskih županija.

Nakon toga dajem pregled teritorijalnog ustroja kroz povijest sa regionalnim specifičnostima i problemima.

U sljedećem poglavlju prikazujem demografsku sliku Hrvatske koju zatim razrađujem po županijama.

Nakon toga prikazujem gospodarsku situaciju danas sa projekcijama osnovnih makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja za razdoblje 2013. - 2017. godine. Bruto domaći proizvod po županijama je predmet posebne analize. Sljedeće područje su prihodi i rashodi županija s analizom fiskalnog položaja naših županija. Posebno analiziram županije prema razini specijalizacije. Na kraju prikazujem i analiziram proračune županija RH za 2015. godinu.

2. DANAŠNJI REGIONALNI USTROJ REPUBLIKE HRVATSKE

2.1. PRAVNA PODLOGA REGIONALNOG USTROJA REPUBLIKE HRVATSKE

Ustavom Republike Hrvatske propisano je da je u Republici Hrvatskoj državna vlast ustrojena po načelu trodiobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu, a ograničena je Ustavom zajamčenim pravom građanima na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu.

Uspostava sadašnjeg sustava lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj započela je 1992. godine postavljanjem temeljnog zakonodavnog okvira. Sustav je uspostavljen 1993. godine, stupanjem na snagu zakona kojima se uređuje teritorijalni ustroj, samoupravni djelokrug, izborni sustav, način financiranja lokalne samouprave, a oživotvoren je provedbom prvih lokalnih izbora. Zakoni koji pobliže uređuju današnji sustav lokalne i regionalne samouprave su: Ustav Republike Hrvatske, Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Zakon o lokalnim izborima, Zakon o Gradu Zagrebu, Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj i Zakon o potvrđivanju europske povelje o lokalnoj samoupravi. Jedinice lokalne samouprave su općine i gradovi, a jedinice regionalne samouprave su županije.

U Republici Hrvatskoj ustrojeno je ukupno 555 jedinica lokalne samouprave i to: 428 općina, 127 gradova, te 20 jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno županija. Grad Zagreb, kao glavni grad Republike Hrvatske, ima poseban status grada i županije, tako da je u Republici Hrvatskoj sveukupno 576 jedinica lokalne i regionalne samouprave.¹

2.2. REGIONALNA SAMOUPRAVA REPUBLIKE HRVATSKE - ŽUPANIJE

Županija je jedinica regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu, gospodarsku, društvenu i samoupravnu cjelinu, a ustrojava se radi obavljanja poslova od regionalnog

¹ Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, broj 86/06

interesa. Županija obuhvaća više prostorno povezanih općina i gradova na svom području.

2.2.1. DJELOKRUG POSLOVA ŽUPANIJE

Županije obavljaju poslove od regionalog značaja, a koji nisu Ustavom i zakonima dodijeljenim državnim tijelima. Djelokrug poslova koji obavlja županija može biti **izvorni** (samoupravni), te **povjereni** (poslovi državne uprave).

Županija u svom djelokrugu obavlja poslove koji se odnose na:²

- obrazovanje
- zdravstvo
- prostorno i urbanističko planiranje
- gospodarski razvoj
- promet i prometnu infrastrukturu
- održavanje javnih cesta
- planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova
- izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola, drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja velikog grada
- ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave (odnosno općine ili grada) u skladu s njezinim statutom i statutom županije, mogu se pojedini poslovi iz samoupravnog djelokruga općine ili grada prenijeti na županiju.

Povjereni poslovi su poslovi državne uprave koji obavljaju županije, a određuju se zakonom. Troškovi obavljanja poslova državne uprave koji su preneseni na tijela županije podmiruju se iz državnog proračuna.

² Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Narodne novine, broj 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13

2.2.2. NAZIVI I OBILJEŽJA ŽUPANIJA

Nazivi hrvatskih županija određeni su Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, a osnova je naziv naselja u kojem je sjedište županijske skupštine. Naziv županije može se odrediti i prema povijesnom ili zemljopisnom obilježju.

Obilježja županije su grb i zastava. Grb i zastava uređuju se statutom ili statutarnom odlukom uz prethodno odobrenje Središnjeg državnog ureda za upravu.

2.2.3. TIJELA ŽUPANIJE – ŽUPANIJSKA SKUPŠTINA I ŽUPAN

Županijska skupština je predstavničko tijelo građana i tijelo područne (regionalne) samouprave koje donosi akte u okviru djelokruga županije te obavlja druge poslove u skladu sa zakonom i statutom županije. Broj članova županijske skupštine mora biti neparan, određuje se županijskim statutom, a mora biti između 31 i 51. Mandat člana županijske skupštine traje 4 godine. Županijska skupština ima predsjednika i do dva potpredsjednika, koji se biraju većinom glasova svih članova županijske skupštine.

Županijska skupština kao predstavničko tijelo:

- donosi statut
- donosi odluke i druge opće akte kojima uređuje pitanja iz samoupravnog djelokruga županije
- osniva i bira članove radnih tijela vijeća, odnosno skupštine te imenuje i razrješuje druge osobe prema odredbama zakona, drugih propisa ili statuta
- uređuje ustrojstvo i djelokrug upravnih tijela županije
- osniva javne ustanove i druge pravne osobe za obavljanje gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od interesa za županiju
- obavlja i druge poslove koji su zakonom ili drugim propisom dodijeljeni djelokrugu skupštine³

³ Ibid

Županijska skupština donosi odluke većinom glasova uz uvjet da je na sjednici nazočna većina članova predstavničkog tijela. Statut, proračun i godišnji obračun donose se većinom glasova svih članova skupštine. Statutom se detaljnije uređuje samoupravni djelokrug županije, njena obilježja, javna priznanja, ustrojstvo, ovlasti i način rada tijela, način obavljanja poslova, oblici konzultiranja građana, provođenje referenduma u pitanjima iz djelokruga, mjesna samouprava, ustrojstvo i rad javnih službi, oblici suradnje jedinica regionalne samouprave te druga pitanja od važnosti za ostvarivanje prava i obveza. Županijska skupština donosi odluke i druge opće akte, u skladu sa svojim statutom. Prije nego što stupi na snagu opći akt obavežno se objavljuje u službenom glasilu županije. Upravna tijela županije u izvršavanju općih akata skupštine donose pojedinačne akte kojima se rješavaju prava, obveze i pravni interesi fizičkih i pravnih osoba. Protiv pojedinačnih akata koja u prvom stupnju donose upravna tijela županije, može se podnijeti žalba nadležnom ministarstvu.

Župan je izvršno tijelo županije. Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga županije kao i poslova državne uprave delegiranih na županiju ustrojavaju se upravni odjeli i službe (upravna tijela). Upravnim tijelima upravljaju pročelnici koje na temelju javnog natječaja imenuje poglavarstvo.

2.2.4. PRIHODI ŽUPANIJA

Županija ima prihode kojima u okviru svoga samoupravnog djelokruga slobodno raspolaže.

Prihodi županije su:

- županijski porezi, prirez, naknade, doprinosi i pristojbe
- prihodi od nekretnina u njezinom vlasništvu i imovinskih prava
- prihodi od trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u njezinom vlasništvu, odnosno u kojima županija ima udio ili dionice
- prihodi od naknada za koncesiju koje daje njezino predstavničko tijelo
- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje županija propiše u skladu sa zakonom
- udio u zajedničkim porezima s Republikom Hrvatskom

- sredstva pomoći i dotacija Republike Hrvatske predviđena u državnom proračunu
- drugi prihodi određeni zakonom⁴

Županijska skupština donosi godišnji proračun koji se dostavlja Ministarstvu financija u roku od 15 dana od dana njegova donošenja.

Status Grada Zagreba reguliran je Zakonom o Gradu Zagrebu. Grad Zagreb ima položaj županije, u okviru svoga samoupravnog djelokruga obavlja poslove iz djelokruga grada i djelokruga županije te druge poslove u skladu sa zakonom. Gradska skupština Grada Zagreba je predstavničko tijelo građana Grada Zagreba koje donosi akte u okviru samoupravnog djelokruga Grada Zagreba te obavlja druge poslove u skladu sa zakonom i Statutom. Gradska skupština ima 51 člana. Izvršno tijelo Grada Zagreba je gradonačelnik Grada Zagreba.

Tablica 1: Županije u Republici Hrvatskoj: površina, broj stanovnika, broj gradova i općina i sjedište - današnje stanje

NAZIV ŽUPANIJE	POVRŠINA (KM²)	BROJ STANOVNIKA	BROJ GRADOVA / OPĆINA	SJEDIŠTE
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	3.060	317.606	9/25	ZAGREB
KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA	1.229	132.892	7/25	KRAPINA
SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	4.468	172.439	6/13	SISAK
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	3.626	128.899	5/17	KARLOVAC
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	1.262	175.951	6/22	VARAŽDIN
KOPRIVNIČKO- KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	1.748	115.584	3/22	KOPRIVNICA
BJELOVARSKO- BILOGORSKA ŽUPANIJA	2.640	119.764	5/18	BJELOVAR
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	3.588	296.195	14/22	RIJEKA
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	5.353	50.927	4/8	GOSPIĆ

⁴ Ibid

VIROVITIČKO- PODRAVSKA ŽUPANIJA	2.024	84.836	3/13	VIROVITICA
POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	1.823	78.034	5/5	POŽEGA
BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	2.030	158.575	2/26	SLAVONSKI BROD
ZADARSKA ŽUPANIJA	3.646	170.017	6/28	ZADAR
OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA	4.155	305.032	7/35	OSIJEK
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	2.984	109.375	5/15	ŠIBENIK
VUKOVARSKO- SRIJEMSKA ŽUPANIJA	2.454	179.521	5/26	VUKOVAR
SPLITSKO- DALMATINSKA ŽUPANIJA	4.540	454.798	16/39	SPLIT
ISTARSKA ŽUPANIJA	2.813	208.055	10/31	PAZIN
DUBROVAČKO- NERETVANSKA ŽUPANIJA	1.781	122.568	5/17	DUBORVNIK
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	729	113.084	3/22	ČAKOVEC
GRAD ZAGREB	641	790.017	1	ZAGREB
UKUPNO:	56.594	4.284.889	127/428	

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013.god.

Karta 1: Grafički prikaz županija u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Izvor: http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%BEupanije

Karta 2: Grafički prikaz županija i općina u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Izvor: <http://tinypic.com/view.php?pic=3451v9d&s=5#.VWNTpU-qqko>

Karta 3: Grafički prikaz zastava i gustoće naseljenosti županija u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Izvor: <http://proleksis.lzmk.hr/57364/>

3. REGIONALNI USTROJ REPUBLIKE HRVATSKE KROZ POVIJEST

3.1. PRVA POJAVA ŽUPANIJA

Županija (lat. *comitatus*; mađ. *megye*; eng. *county*) kao oblik teritorijalno-političke izgradnje hrvatske države u razvijenom smislu pojavile su se u 10. stoljeću. One su potisnule župe, najniže oblike udruživanja ljudi temeljenog na krvnom srodstvu. Od tada do danas, županije su gotovo stalan način ustrojavanja državnog života Hrvata, premda se njihov broj i veličina, prava i obveze te način upravljanja mijenjao tijekom povijesti.

Konstantin Porfirogenet sredinom 10. stoljeća na području današnje Dalmacije i zapadne Bosne spominje 11 župa: Livno, Cetinu, Imotski, Plivu, Pset, Primorje, Bribir, Nonu, Knin, Sidragu i Nin.⁵

U iduća dva stoljeća javljaju se na područjima današnje Like, Gorskog kotara i Primorja: Lička, Krbavska, Modruška i Vinodolska županija. U 13. stoljeću na području današnje sjeverne Hrvatske postoje Zagrebačka, Varaždinska i Križevačka, Virovitička, Gorička i Gorska županija, a na području današnje Slavonije formirane su Požeška i Vukovarska županija.

Potkraj srednjeg vijeka vlast županija slabi, a više njih nestaje dolaskom Turaka. Nakon oslobođanja Slavonije od Osmanskog carstva, u 18. stoljeću, ponovno su uspostavljene Virovitička, Požeška i Srijemska županija. Vladar je u njima postavljao župana, a ovaj je upravljao administrativnim, vojnim i sudskim poslovima na tom području.

Nakon sjedinjenja Vojne krajine s civilnom Hrvatskom, sustav se 1886. reformira tako da Hrvatska krajem 19. i početkom 20. stoljeća ima ukupno osam županija:

1. Bjelovarsko-križevačku (sjedište Bjelovar)
2. Ličko-krbavsku (sjedište Gospić)
3. Modruško-riječku (sjedište Ogulin)
4. Požešku

⁵ Hrvatska enciklopedija – Leksikografski zavod Miroslav Krleža
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67856>

5. Srijemsku (sjedište Vukovar)
6. Varaždinsku
7. Virovitičku (sjedište Osijek)
8. Zagrebačku

Treba napomenuti da su tada Dalmacija, Istra, Kvarnerski otoci, Međimurje i Baranja bili pod izravnom upravom Beča ili Budimpešte, te nisu imali uspostavljene županije, odnosno bili su dio mađarskih županija.

Karta 4: Županije u Republici Hrvatskoj krajem 19. stoljeća

Izvor: http://hr.wikipedia.org/wiki/Trojedna_Kraljevina_Hrvatska,_Slavonija_i_Dalmacija#/media/File:Kingdom_of_Croatia-Slavonia_counties.svg

3.2. ŽUPANIJE TIJEKOM 20. STOLJEĆA

Županije su u početku zadržane i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, ali su ukinute Vidovdanskim ustavom 1921. godine. Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske uspostavljene su 22 velike župe, a Zagreb, kao glavni grad, činio je posebnu upravnu jedinicu.

U socijalističkoj Jugoslaviji županijski ustroj nije obnavljan, već su u Hrvatskoj postojali kotari, a kasnije i tzv. zajednice općina. Zajednica općina, označavala je posebnu društveno-političku zajednicu područnoga značaja

koja samostalno obavlja određene poslove iz nadležnosti Republike te općina koje ju tvore. U Hrvatskoj su uvedene 22. veljače 1974., a ukinute 25. srpnja 1990. godine. Ustav Savezne Republike Hrvatske izričito je odredio osnivanje zajednica općina čiji se prostorni opseg utvrđuje društvenim dogovorom općina s Republikom. Ako se dogovor ne uspije postići, prostorni opseg im se utvrđuje zakonom. Zajednica općina je donosila plan i program razvoja svoga područja i obavljala različite poslove od zajedničkog interesa za udružene općine. Imala je svoj statut, upravna tijela, stručne službe, financirala se vlastitim porezima utvrđenima zakonom, dio sredstava je dobivala od Republike, te od općina za one poslove koji su im prenijeli u njezinu nadležnost.

Karta 5: Zajednice općina u SFRJ

Izvor:http://hr.wikipedia.org/wiki/Zajednica_op%C4%87ina#/media/File:Zajednice_op%C4%87ina_od_1974-02-22_do_1986-12-31.PNG

3.3. NASTANAK ŽUPANIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ustav Republike Hrvatske predvidio je već 1990. kao jedinice lokalne samouprave općine i kotare ili gradove, te kao jedinice lokalne uprave i samouprave županije. Pri tom se velikim gradovima mogao odobriti status županije. Iz tih razloga tadašnja Vlada Republike Hrvatske na čelu s Franjom Gregurićem predložila je osnivanje 16 županija i grada Zagreba s pravima županije 31. siječnja 1992. godine. Grad Zagreb obuhvaćao bi dotadašnje područje Gradske zajednice općina Zagreb kao i Dugoselsku općinu koja bi bila posebnim zakonom ukinuta i uklopljena u novoutemeljeni Grad Zagreb.

Kao temelj reorganizacije općina na županije uzete su "*velike općine*" i tako su predložene sljedeće županije:

Prijedlog ustroja županija od 31. siječnja 1992.:⁶

1. Vukovar sa sjedištem u Vukovaru (Vinkovci, Vukovar i Županja)
2. Osijek sa sjedištem u Osijeku (Beli Manastir, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Orahovica, Osijek i Valpovo)
3. Požega sa sjedištem u Požegi (Nova Gradiška, Pakrac, Slavonska Požega i Slavonski Brod)
4. Virovitica sa sjedištem u Virovitici (Daruvar, Garešnica, Grubišno Polje, Podravska Slatina i Virovitica)
5. Bjelovar sa sjedištem u Bjelovaru (Bjelovar, Čazma, Đurđevac, Koprivnica, Križevci i Vrbovec)
6. Varaždin sa sjedištem u Varaždinu (Čakovec, Ivanec, Ludbreg, Novi Marof i Varaždin)
7. Krapina sa sjedištem u Krapini (Donja Stubica, Klanjec, Krapina, Pregrada, Zelina, Zabok i Zlatar Bistrica)
8. Karlovac sa sjedištem u Karlovcu (Duga Resa, Jastrebarsko, Karlovac, Ogulin, Ozalj, Slunj, Vojnić i Vrginmost)
9. Sisak sa sjedištem u Sisku (Dvor, Glina, Ivanić Grad, Kostajnica, Kutina, Novska, Petrinja i Sisak)

⁶ Wikipedija – članak Hrvatske županije, <http://www.wikipedia.org>

10. Pazin sa sjedištem u Pazinu (Buje, Buzet, Labin, Pazin, Poreč, Pula i Rovinj)
11. Rijeka sa sjedištem u Rijeci (Crikvenica, Cres-Lošinj, Čabar, Delnice, Krk, Opatija, Rijeka i Vrbovsko)
12. Gospić sa sjedištem u Gospiću (Gospić, Otočac, Pag, Rab, Senj i Titova Korenica)
13. Zadar sa sjedištem u Zadru (Biograd, Benkovac, Donji Lapac, Gračac, Obrovac i Zadar)
14. Šibenik sa sjedištem u Šibeniku (Drniš, Knin i Šibenik)
15. Split sa sjedištem u Splitu (Brač, Hvar, Imotski, Kaštela, Makarska, Omiš, Sinj, Solin, Split, Trogir, Vis i Vrgorac)
16. Dubrovnik sa sjedištem u Dubrovniku (Dubrovnik, Korčula, Lastovo, Metković i Ploče)
17. Grad Zagreb (Gradska zajednica općina Zagreb, Općina Dugo Selo)

Karta 6: Prvi prijedlog novog regionalnog ustroja Republike Hrvatske – prijedlog od 31.01.1992.

Sljedeći je zakonski prijedlog bio objavljen 19. studenoga 1992., gdje su predložene sljedeće županije:⁷

1. Vukovarsko-srijemska sa sjedištem u Vukovaru
2. Osiječko-baranjska sa sjedištem u Osijeku
3. Požeško-slavonska sa sjedištem u Požegi
4. Brodsko-posavska sa sjedištem u Slavonskome Brodu

⁷ Ibid

5. Virovitičko-podravska sa sjedištem u Virovitici
6. Bjelovarsko-moslavačka sa sjedištem u Bjelovaru
7. Koprivničko-križevačka sa sjedištem u Koprivnici
8. Varaždinska sa sjedištem u Varaždinu
9. Međimurska sa sjedištem u Čakovcu
10. Krapinsko-zagorska sa sjedištem u Krapini
11. Zagrebačka sa sjedištem u Zagrebu
12. Karlovačka sa sjedištem u Karlovcu
13. Sisačka sa sjedištem u Sisku
14. Istarska sa sjedištem u Pazinu
15. Riječko-goranska sa sjedištem u Rijeci
16. Ličko-primorska sa sjedištem u Gospiću
17. Zadarsko-kninska sa sjedištem u Zadru
18. Šibenska sa sjedištem u Šibeniku
19. Splitsko-dalmatinska sa sjedištem u Splitu
20. Dubrovačka sa sjedištem u Dubrovniku.

Grad Zagreb kao županija nije predviđen, iako bi se donio poseban *Zakon o gradu Zagrebu*, već je zajedno s ostalim sjedištima županija predložen za status grada zajedno s Đakovom, Pulom i Vinkovcima.

Konačni prijedlog od 18. prosinca 1992., koji je i prihvaćen, je imao sljedeće županije:⁸

1. Zagrebačka sa sjedištem u Zagrebu
2. Krapinsko-zagorska sa sjedištem u Krapini
3. Sisačko-moslavačka sa sjedištem u Sisku
4. Karlovačka sa sjedištem u Karlovcu
5. Varaždinska sa sjedištem u Varaždinu
6. Koprivničko-križevačka sa sjedištem u Koprivnici
7. Bjelovarsko-bilogorska sa sjedištem u Bjelovaru
8. Primorsko-goranska sa sjedištem u Rijeci

⁸ Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, broj 86/06

9. Ličko-senjska sa sjedištem u Gospiću
10. Virovitičko-podravska sa sjedištem u Virovitici
11. Požeško-slavonska sa sjedištem u Požegi
12. Brodsko-posavska sa sjedištem u Slavonskome Brodu
13. Zadarsko-kninska sa sjedištem u Zadru
14. Osječko-baranjska sa sjedištem u Osijeku
15. Šibenska sa sjedištem u Šibeniku
16. Vukovarsko-srijemska sa sjedištem u Vukovaru
17. Splitsko-dalmatinska sa sjedištem u Splitu
18. Istarska sa sjedištem u Pazinu
19. Dubrovačko-neretvanska sa sjedištem u Dubrovniku
20. Međimurska sa sjedištem u Čakovcu
21. Grad Zagreb

Karta 7: Konačni prijedlog novog regionalnog ustroja Republike Hrvatske – prijedlog od 18.12.1992.

Izvor: http://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDupanija#/media/File:Županije_Republike_Hrvatske_od_1992-12-30_do_1997-02-07.png

Status grada pored sjedišta županija trebali su dobiti samo: Beli Manastir, Crikvenica, Daruvar, Driš, Đakovo, Hvar, Knin, Korčula, Križevci, Kutina, Imotski, Labin, Makarska, Metković, Našice, Nova Gradiška, Ogulin, Omiš, Opatija, Petrinja, Podravska Slatina, Pula, Ploče, Poreč, Rovinj, Samobor, Senj, Sinj, Solin, Trogir, Vinkovci i Županja, što ukupno čini 32 grada.

I jedan i drugi prijedlog bili su vrlo bliski prihvaćenomu prijedlogu koji je najmanje moguće zadirao u dotadašnji sustav "*velikih općina*". Ipak stvorene su nove manje općine i to njih 419, ali stvorene su većinom unutar postojećih granica prijašnjih većih općina. Razlike u nazivima koje postoje u prijedlogu i konačnomu prijedlogu nisu utjecajale na teritorijalni opseg budućih županija.

Status grada pored sjedišta županija dodijeljen je sljedećim naseljima: Beli Manastir, Biograd na moru, Buje, Buzet, Crikvenica, Čabar, Daruvar, Duga Resa, Driš, Đakovo, Hvar, Kaštela, Knin, Korčula, Križevci, Krk, Kutina, Ilok, Imotski, Labin, Makarska, Metković, Našice, Nova Gradiška, Novi Vinodolski, Novska, Ogulin, Omiš, Opatija, Otočac, Petrinja, Podravska Slatina, Pula, Ploče, Poreč, Rab, Rovinj, Samobor, Senj, Sinj, Slunj, Solin, Trogir, Valpovo, Vinkovci, Vis, Zabok, Zlatar i Županja, što čini 49 gradova.

Tako je 30. prosinca 1992. ukupno postojalo 69 gradova i glavni grad Zagreb. Sveukupno to čini 489 jedinica lokalne samouprave i 21 jedinicu lokalne uprave i samouprave. Grad Zagreb je uključen u obje skupine.

Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1997. godine, status grada dobilo je 47 općina, 63 naselja dobila su status općine, a 13 općina postalo je naseljima. Hrvatski Sabor je 2006. godine donio novi Zakon prema kojemu Hrvatska ima ukupno 127 gradova i 429 općina. Grad Zagreb, kojemu se ustroj uređuje *Zakonom o Gradu Zagrebu*, postao je posebna jedinstvena teritorijalna i upravna jedinica, odvojena od "zagrebačkoga prstena" koji je i prije toga bio Zagrebačka županija.

4. SPECIFIČNOSTI I PROBLEMI

4.1. SPECIFIČNOSTI REGIONALNOG USTROJA

U analizi o fiskalnim kapacitetima iz 2000. godine istaknuto je da više od 30% jedinica lokalne samouprave nije moglo pokriti tekuće rashode prihodima. Stoga se fiskalno slabije jedinice lokalne samouprave ili oslanjaju na potpore središnje države ili ne obavljaju obvezatne poslove. Zanimljivo je da 275 lokalnih jedinica ima poseban status (180 ima status Područja od posebne državne skrbi, 45 ima status Brdsko-planinskog područja, a 50 ih je na otocima). Osim toga, 53 jedinice financiraju decentralizirane funkcije. To znači da među 555 jedinica lokalne samouprave više od pola, odnosno 328 jedinica ima poseban status financiranja. No važno je istaknuti da nisu sve jedinice s tim posebnim statusom ujedno i jedinice s ispodprosječnim fiskalnim i gospodarskim kapacitetom, koje država podupire različitim oblicima fiskalnih mjera. Glavni nedostatak, koji je zajednički gotovo svim lokalnim i područnim (regionalnim) jedinicama samouprave, jest nedostatak ljudskih i organizacijskih kapaciteta potrebnih za suočavanje s izazovima koji se pojavljuju s rastućim pritiscima globalnoga gospodarstva. Potkraj 2006. godine Vlada je predložila promjene u strukturi financiranja lokalnih i područnih (regionalnih) jedinica, a Sabor ih je prihvatio izmjenama i dopunama Zakona o financiranju lokalne i područne (regionalne) samouprave. Od siječnja 2007. godine udio u porezu na dohodak uvećan je u korist lokalnih jedinica, a porez na dobit je u cijelosti postao prihodom državnoga proračuna. Gubitkom udjela u porezu na dobit najviše su izgubile lokalne jedinice koje su imale snažnu gospodarsku osnovu, kao na primjer Grad Zagreb i druga gospodarski snažnija središta, dok su ostale lokalne jedinice imale porast prihoda.

4.2. REGIONALNI PROBLEMI

Politika regionalnog razvoja rješava regionale probleme koji se javljaju u slučaju da neka od regija ima jedno ili više sljedećih obilježja: visoku i trajnu nezaposlenost, nizak dohodak, nisku razinu kvalitete stanovanja, zdravlja ili

dostupnosti obrazovanja, dominaciju jedne ili dviju gospodarskih grana u strukturi gospodarstva regije, značajan odljev radne snage i/ili kapitala, nisku razinu i nisku stopu rasta agregatnog outputa po stanovniku i nepovoljne učinke promjene industrijske tehnologije. Hrvatska se usporedno s postizanjem svoje neovisnosti morala suočiti s brojnim nepogodnostima, kao što su neravnoteža u društveno - gospodarskom razvoju, depopulacija, zaostajanje mnogih dijelova zemlje, loša osnovna i poslovna infrastruktura, nedostatak financijskog kapitala za restrukturiranje te Domovinski rat koji je višestruko utjecao na sve spomenuto. Kao posljedica ratnih stradanja tijekom 90-ih godina 20. stoljeća došlo je do daljnje gospodarske i društvene devastacije i zaostajanja u mnogim dijelovima zemlje. Razvojne teškoće s kojima se danas suočavaju oni dijelovi Hrvatske koji zaostaju u društveno-gospodarskom razvoju iznimno su velike i uključuju niz negativnih i međusobno povezanih obilježja:

- nerazvijenu osnovnu i poslovnu infrastrukturu
- visoku razinu nezaposlenosti
- mali broj aktivnih poslovnih subjekata, te njihovo neefikasno djelovanje
- polagan proces restrukturiranja
- niskotehnološku proizvodnju i nisku razinu korištenja novih tehnologija
- nedostupnu ili nedovoljno razvijenu elektroničku komunikacijsku infrastrukturu za pružanje usluga informacijskog društva
- visoku razinu sive ekonomije
- nisku gustoću naseljenosti i depopulaciju
- starenje stanovništva
- visok udio stanovništva koje živi u lošim životnim uvjetima
- nisku razinu prihoda jedinica lokalne samouprave
- ovisnost o potporama iz državnog proračuna za osnovne javne usluge
- nedostatne kapacitete jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave za planiranje i upravljanje vlastitim razvojem.

5. DEMOGRAFSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE

Demografsku sliku Hrvatske u 21. stoljeću obilježava nekoliko sad već karakterističnih procesa: neprekidna prirodna depopulacija, starenje stanovništva, te neravnoteža u dobnoj strukturi stanovništva. Praćenje ukupnog broja stanovnika je otežano jer podaci iz posljednja dva popisa stanovništva nisu direktno usporedivi. Prema Popisu 2001. u Hrvatskoj je živjelo 4.437.460 a prema Popisu 2011. godine 4.284.889 stanovnika.

5.1. STARENJE STANOVNIŠTVA

Ulaskom u novo tisućljeće dogodio se značajan demografski preokret koji se danas čini nepovratnim. Početkom 2002. godine posljednji put su djeca mlađa od 15 godina bila brojnija od starijih osoba (65 godina i stariji). Već sredinom iste godine taj odnos se promijenio u korist starijih, da bi danas populacija Hrvatske u dobi 65 i više godina bila za 25 posto veća od mlade populacije (0-14 godina). Brzinu i tempo starenja kao i produljenje životnog vijeka u Hrvatskoj oslikava i podatak da se od 2001. do 2014. godine gotovo udvostručio broj „najstarijih starih“ (80 i više godina), i to s 98.802 na 189.923 stanovnika.⁹ Uspoređena s ostalim zemljama EU, Hrvatska se uglavnom nalazi na negativnoj strani demografskih pokazatelja.

Tablica 2: Stope prirodnog prirasta, neto migracije i ukupne promjene broja stanovnika u zemljama EU, prosjek 2008. - 2012. u promilima

DRŽAVA	STOPA PRIRODNOG PRIRASTA	STOPA NETO MIGRACIJE	STOPA UKUPNE PROMJENE BROJA STANOVNIKA
Luksemburg	4,0	16,8	20,8
Cipar	5,3	11,8	17,1
Belgija	2,1	6,4	8,5

⁹ Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Startegije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Švedska	2,3	5,6	8,0
UK	3,8	3,5	7,3
Malta	2,3	3,2	5,5
Francuska	4,3	0,8	5,0
Italija	-0,4	5,4	5,0
Slovenija	1,6	3,2	4,8
Irska	10,2	-5,4	4,8
Finska	1,8	2,9	4,7
Danska	1,4	3,1	4,6
Nizozemska	2,8	1,8	4,5
Austrija	0,1	3,9	4,1
Češka	0,7	2,7	3,5
Španjolska	2,1	1,1	3,2
EU-28	1,0	2,0	3,0
Slovačka	1,2	0,8	1,9
Grčka	0,5	1,2	1,7
Poljska	0,6	-0,2	0,5
Portugal	-0,4	0,1	-0,3
Njemačka	-2,2	1,7	-0,5
Estonija	-0,4	-1,0	-1,4
Rumunjska	-2,1	0,0	-2,1
Mađarska	-3,7	1,4	-2,3
Hrvatska	-2,0	-0,3	-2,4
Bugarska	-4,6	-1,4	-5,9
Latvija	-4,1	-5,1	-9,2
Litva	-2,4	-10,3	-12,7

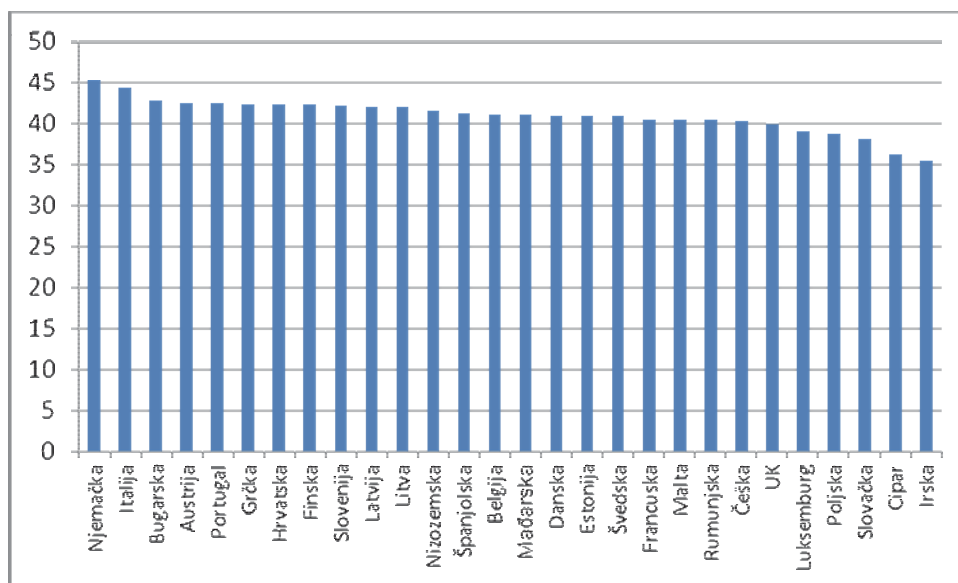
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013. god.

Tablica 2 pokazuje da imamo negativni prirodni prirast, negativni saldo neto migracija i pad ukupnog broja stanovnika u promatranom razdoblju. U grupi smo od svega pet zemalja EU koje su u promatranom razdoblju zabilježile i prirodni pad i negativni saldo neto migracija. Demografska kretanja u Hrvatskoj prikazana osnovnim pokazateljima iz osnovne demografske jednadžbe ne prate ona u većini zemalja EU. Hrvatska ne prati ni prosječne europske demografske trendove tako da se ne može staviti znak jednakosti između demografske slike Hrvatske i one u većini zemalja EU.

Demografsko starenje, odnosno promjene u dobnoj strukturi stanovništva koje se očituju u smanjenju broja mladih i rastu broja starijih u populaciji, izazivaju zabrinutost na nacionalnoj, ali i na regionalnoj i lokalnoj razini. Posebno zabrinjavaju prognoze o rastu ekonomskih i socijalnih troškova koje će demografsko starenje potaknuti u narednim desetljećima, ali i održivom funkcioniranju mnogih manjih sredina koje će starenjem biti najviše pogođene. Hrvatsko stanovništvo trenutno se nalazi među petnaest najstarijih svjetskih populacija, a udio starijih u ukupnoj populaciji kontinuirano raste. Posebno brzo raste udio najstarijih starih (starih 80 i više godina).

Nužno je istaknuti kako demografsko starenje u Hrvatskoj nije izazvano samo povećanjem očekivanog trajanja života, već je u velikoj mjeri rezultat smanjenog broja rađanja u posljednjih nekoliko desetljeća. Riječ je o tzv. *starenju odozdo*, koje u najrazvijenijim zemljama sve više uzmiče pred tzv. *starenjem odozgo* odnosno snižavanjem stope mortaliteta, posebice u starijoj dobi. U Hrvatskoj je dodatni problem što je uz demografsko starenje posljednjih dvadesetak godina na djelu i depopulacija. Prema jednom od najčešće navođenih pokazatelja starenja, medijalnoj starosti populacije, stanovništvo Hrvatske se ubraja među iznadprosječno stare populacije.

Grafikon 1: Medijalna starost populacije u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. godini.

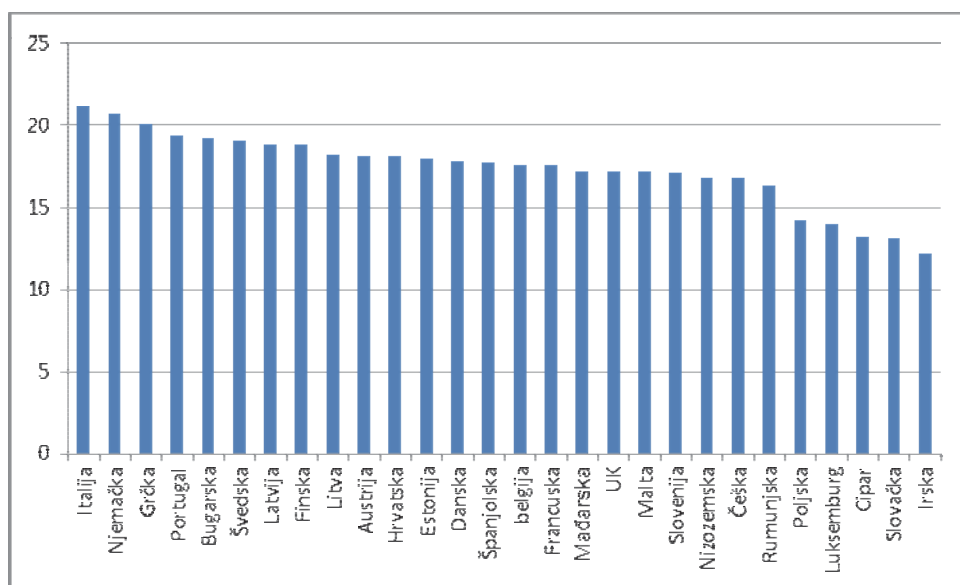

Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Od promatranih 28 zemalja članica EU, Hrvatska se nalazi na visokom 6. mjestu sa medijalnom starošću od 42,4 godine. Ukoliko se dosadašnji nepovoljni demografski trendovi nastave, za očekivati je da će medijalna starost populacije u sljedećih 10-15 godina porasti do razine od 45, a do sredine stoljeća na čak 50 godina.

Prema udjelu starijeg dijela populacije (65 i više godine), Hrvatska se također nalazi u europskom vrhu, unatoč činjenici da je mortalitet starijih i očekivano trajanje života u starijim dobnim grupama među nižima u usporedbi sa zemljama članicama EU. Očekuje se da će do 2020. godine svaki peti, a do 2030. godine svaki četvrti stanovnik Hrvatske biti u dobi 65 i više godina. Ono što se zasigurno očekuje jest ne samo starenje ukupne populacije, već i starenje starijeg dijela populacije. Do 2020. godine više od 5% ukupne hrvatske populacije bit će starije od 80 godina, a njihov udio će se do 2050. udvostručiti.

Grafikon 2: Udio populacije u dobi 65 i više godina u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. godini

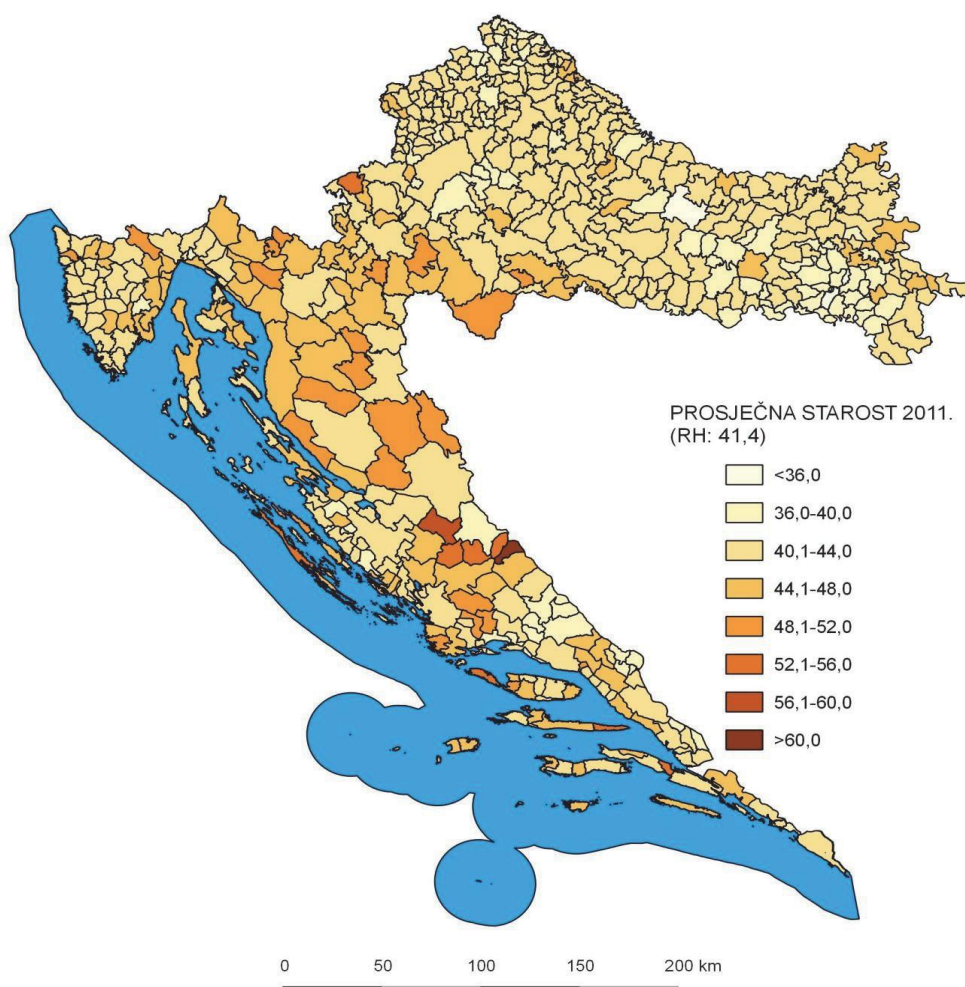
Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

5.2. DEMOGRAFSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE – ANALIZA PO ŽUPANIJAMA

Na regionalnoj razini, pokazatelji starenja su prilično diverzificirani. U Ličko-senjskoj, Karlovačkoj i Šibensko-kninskoj županiji udio starijih (65+) već je prešao brojku od 20%, a kako dobna struktura u tim županijama nije povoljna za očekivati je nastavak još bržeg procesa demografskog starenja. Ličko-senjska županija je u najnepovoljnijem položaju, jer je preko polovice stanovništva starije od 45 godina. Najmanji udio starije populacije u ukupnoj imaju Međimurska, Zagrebačka i Splitsko-dalmatinska županija. Najstarija općina u Hrvatskoj je općina Civljane u Šibensko-kninskoj županiji s više od 60% starijih u ukupnoj populaciji, a najmlađa općina Viškovo u Primorsko-goranskoj sa oko 10% stanovnika u dobi 65 i više godina. U gradovima najviše starije populacije, relativno gledajući, živi u Skradinu (ima 27,4% starijih), a najmanje u Solinu (10,5% starijih). Među županijama koje imaju općine sa vrlo starom populacijom izdvaja se

Šibensko-kninska županija koja ima pet od deset najstarijih općina prema Popisu 2011. godine.

Karta 8: Prosječna starost stanovništva Hrvatske, po gradovima i općinama, Popis 2011.

Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

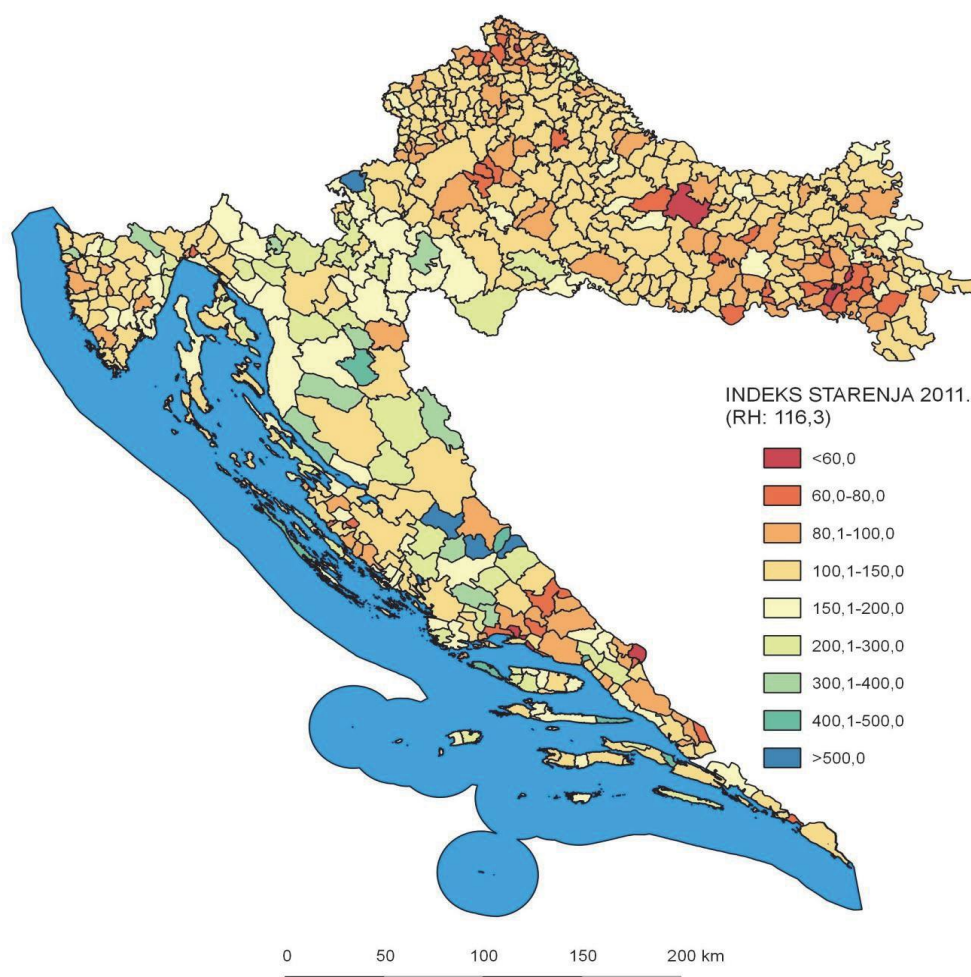
Iz karte prosječne starosti vidljivo je da se starije stanovništvo nalazi u Ličko-senjskoj i Šibensko-kninskoj županiji, te na otocima. Nasuprot tome, u Međimurskoj i Zagrebačkoj županiji je najveći udio stanovništva koji je mlađi od prosjeka Hrvatske (42,4 godine).

Udio najstarijih starih (80+) veći od 5% nalazimo u Ličko-senjskoj,

Šibensko-kninskoj i Karlovačkoj županiji. U njima se nalaze i općine u kojima je udio najstarijih starih veći od 10%, a u općinama Civljane i Promina u Šibensko-kninskoj županiji je veći od 15%. Kombinacijom smanjenog udjela mladih i dugog životnog vijeka u tim općinama u sljedećih nekoliko desetljeća ta populaciju će se značajno povećati. Kako je riječ o općinama u kojima je prosječna starost populacije uglavnom veća od 50 godina, dovodi se u pitanje njihova ne samo demografska, već i ekonomska održivost. Grad u Hrvatskoj u kojem, prema Popisu iz 2011. godine nalazimo najviši postotak najstarijih (80+) u ukupnoj populaciji jest Vis (7,5%). U općini Jarmina u Vukovarsko-srijemskoj županiji udio najstarijih starih je manji od 2%, dok među gradovima, grad Solin ima najmanji udio najstarijih starih stanovnika (2,1%). Najmanji udio djece mlađe od 15 godina u ukupnom stanovništvu prema Popisu iz 2011. godine imaju Primorsko-goranska (12,5%), Istarska (13,4%) i Karlovačka županija (13,4%). Razlog nalazimo u nižim stopa fertiliteta, ali i natprosječno visokom trajanju života u tim županijama. Najviše djece u ukupnoj populaciji imaju Brodsko-Posavska (17,1%) i Vukovarsko-srijemska županija (17%) što je rezultat viših stopa fertiliteta i nižeg očekivanog trajanja života u njima. Najmanje djece mlađe od 15 godina nalazimo u općini Ervenik (4,2%) u Šibensko-kninskoj, a najviše u općini Voćin (26,3%) u Virovitičko-podravskoj županiji. Među gradovima, Opatija ima najmanji udio djece (10,7%). Udio djece u Imotskom je najviši (23,2%).

Indeks starenja, odnosno omjer starijih (65+) i mladih (0-14) jedan je od najboljih indikatora starenja jer je najosjetljiviji na razlike ili promjene u dobnoj strukturi neke populacije. Kolika je brzina starenja pokazuje nam i podatak da je u popisu stanovništva 2001. godine većina županija, njih 14, imalo više mladih nego starijih u ukupnoj populaciji. Samo jedno desetljeće kasnije, 2011. godine jedino je u Zagrebačkoj i Međimurskoj županiji bilo manje starijih od mladih. S druge strane, za 50 i više posto starijih od mladih u svojoj populaciji imaju Primorsko-goranska, Šibensko-kninska, Karlovačka te posebno Ličko-senjska gdje ta razlika iznosi više od 80%.

Karta 9: Indeks starenja stanovništva

Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Na razini gradova i općina samo dvije općine imale su 2011. indeks starenja ispod 50. To su bile općine Voćin u Virovitičko-podravskoj i Pribislavec u Međimurskoj županiji. S druge strane, dvije vrlo stare općine u Šibensko-kninskoj županiji, Ervenik i Civiljane imaju 10 odnosno 13 puta više starije nego mlađe populacije.

Projekcije budućeg kretanja navedenih pokazatelja po županijama ovise o brzini povećanja očekivanog trajanja života, naročito u starijim dobnim skupinama, ali i o kretanju razine fertiliteta te o migracijskim trendovima.

Tablica 3: Stanovništvo Republike Hrvatske u popisnim godinama

	1991.	2001.	2011.
Kontinentalna Hrvatska	3.204.052	3.010.452	2.872.954
Zagrebačka	282.989	309.696	317.606
Krapinsko-zagorska	148.779	142.432	132.892
Sisačko-moslavačka	251.332	185.387	172.439
Karlovačka	184.577	141.787	128.899
Varaždinska	187.853	184.769	175.951
Koprivničko-križevačka	129.397	124.467	115.584
Bjelovarsko-bilogorska	144.042	133.084	119.764
Virovitičko-podravska	104.625	93.389	84.836
Požeško-slavonska	99.334	85.831	78.034
Brodsko-posavska	174.998	176.765	158.575
Osječko-baranjska	367.193	330.506	305.032
Vukovarsko-srijemska	231.241	204.768	179.521
Međimurska	119.866	118.426	113.804
Grad Zagreb	777.826	779.145	790.017
Jadranska Hrvatska	1.580.213	1.427.008	1.411.935
Primorsko-goranska	323.130	305.505	296.195
Ličko-senjska	85.135	53.677	50.927

Zadarska	214.777	162.045	170.017
Šibensko-kninska	152.477	112.891	109.375
Splitsko-dalmatinska	474.019	463.676	454.798
Istarska	204.346	206.344	208.055
Dubrovačko-neretvanska	126.329	122.870	122.568
REPUBLIKA HRVATSKA	4.784.265	4.437.460	4.284.889

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013. god.

Između dva posljednja popisa stanovništvo Hrvatske se smanjilo za 3,4 posto. Stanovništvo je raslo samo u Zadarskoj (4,9 posto), Zagrebačkoj (2,6 posto), i Istarskoj županiji (0,8 posto) i u Gradu Zagrebu. Najveći su pad imale Vukovarsko-srijemska (12,3 posto), Brodsko-posavska (10,3 posto) i Karlovačka županija (9,1 posto).

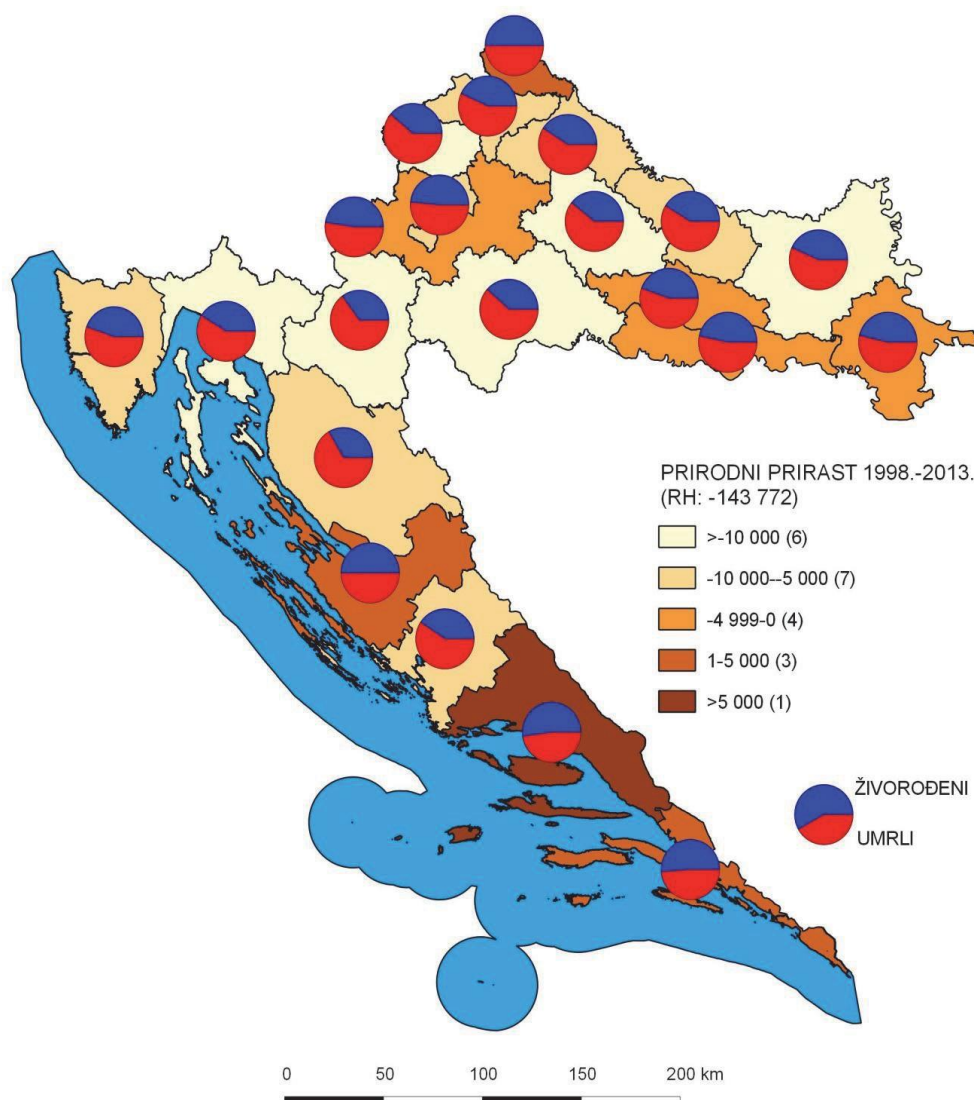
5.3. DEPOPULACIJA

Depopulacija je demografski fenomen koji utječe na prostorni razvoj. Stanovništvo Hrvatske se smanjuje i proces depopulacije je zahvatio mnoge regionalne i lokalne prostorne jedinice. Zajedničko djelovanje niskog fertiliteta, iskrivljene dobne strukture i iseljavanja mladih u reproduktivnoj dobi dovelo je do početka procesa izumiranja mnogih područja Hrvatske. Od 1998. do kraja 2013. godine demografski je raslo sedam županija, sve županije uz jadransku obalu izuzev Primorsko-goranske županije, te Grad Zagreb i Zagrebačka županija. Relativno, najveći porast broja stanovnika, za više od 10% ukupne populacije imali su Zagrebačka i Zadarska županija.

U većini županija broj stanovnika se od 1998. godine do danas ipak smanjio. Ukupnom depopulacijom najviše su pogođene županije koje su ekonomski najnerazvijenije. Izgubile su više od 10% populacije iz 1998. godine. Riječ je o Ličko-senjskoj, Sisačko-moslavačkoj, Karlovačkoj,

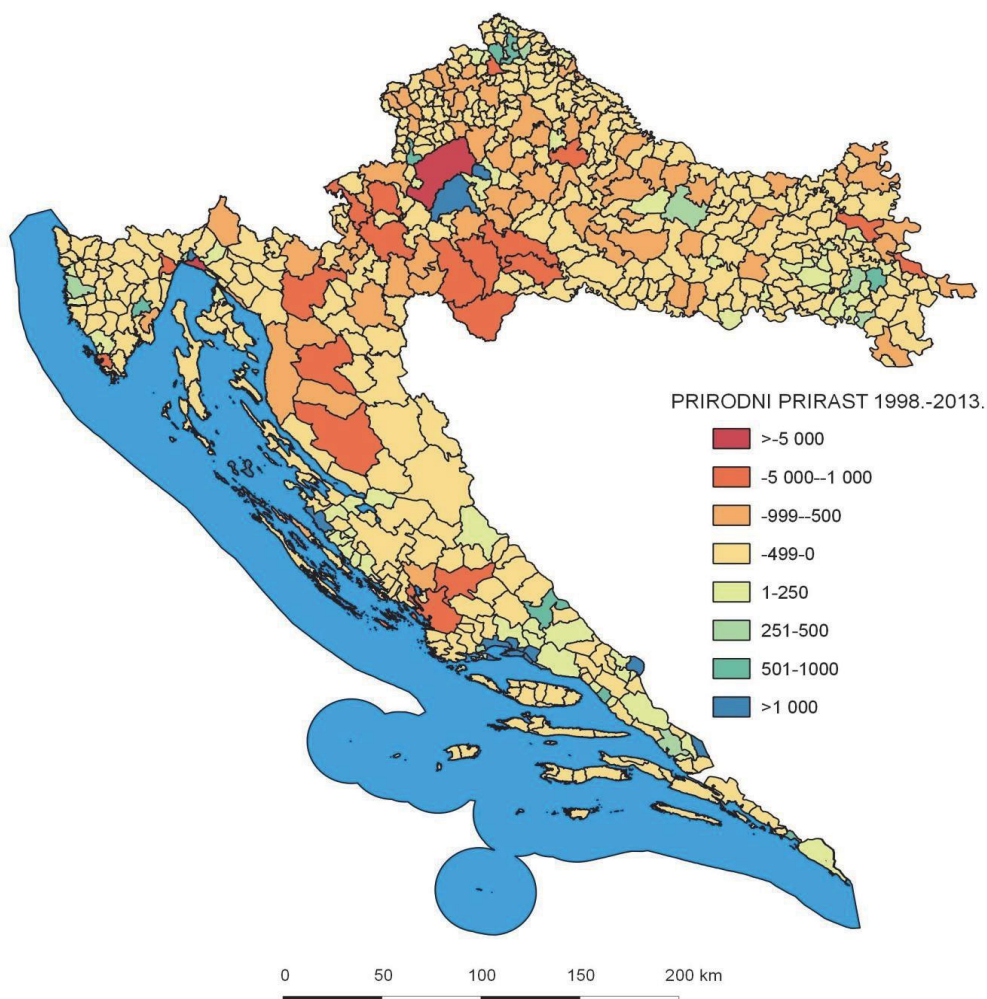
Bjelovarsko-bilogorskoj i Virovitičko-podravskoj županiji. Zajedničko im je što su to emigracijska, pretežito ruralna područja sa oslabljenim reproduktivnim potencijalom.

Karta 10: Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998. - 2013., po županijama

Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Karta 11: Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998. - 2013., po gradovima i općinama

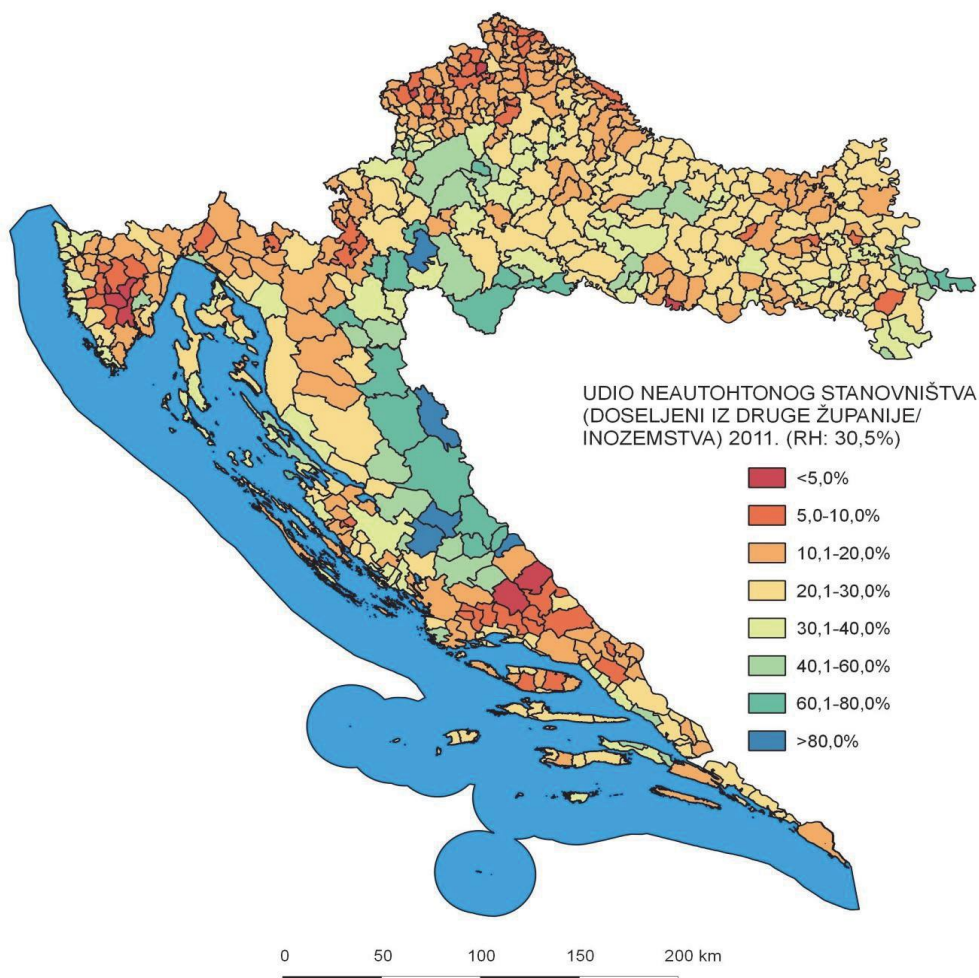
Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Zbog nedostupnosti dugoročnih podataka na lokalnoj razini ne može se analizirati ukupno kretanje stanovništva gradova i općina u dugoročnoj perspektivi. U svakom slučaju, broj općina i gradova u Hrvatskoj zahvaćenih prirodnom (zasigurno i ukupnom) depopulacijom između 1998. i 2013. godine se povećao sa 71% na čak 84%. Udio onih koje su ostvarile prirodni rast stanovništva značajno je manji od onih koje su ostvarile

prirodni pad. Njihova trenutna dobna struktura dobar je indikator prognoze da će u sljedećih nekoliko desetljeća, ukoliko se ništa ne promijeni, gotovo sve općine i gradovi u Hrvatskoj biti zahvaćene prirodnom depopulacijom, odnosno u svima će broj umrlih nadmašiti broj živorođenih. Demografski razvoj manjih teritorijalnih cjelina i regionalna demografska dinamika značajno ovise o vitalnim demografskim pokazateljima. Dok je mortalitet manje-više stabilan, natalitet/fertilitet varira iz godine u godinu. U takvim slučajevima dobna struktura igra važnu ulogu, posebno u manjim prostornim jedinicama, gdje rast broja stanovnika dosta ovisi o dobnoj strukturi ženskog stanovništva.

Natalitet u Hrvatskoj danas je toliko nizak da je bez imigracije smanjenje broja stanovnika neizbježno. Riječ je o tzv. zamjenskoj migraciji koja nadoknađuje i ublažava depopulaciju i starenje, te nadomješta izgublenu radnu snagu. Međutim, migracijski saldo je negativan. U popisnoj godini 2011., odselilo je 4.165 osoba više nego što je uselilo. Jadranska Hrvatska ima manji negativan migracijski saldo (-421) od Kontinentalne Hrvatske (-3.744).

Karta 12: Udio doseljenog stanovništva iz neke druge županije i inozemstva, po gradovima i općinama

Izvor: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski fakultet, Zagreb, 2014.

Pozitivan migracijski saldo bilježi šest županija: Grad Zagreb (2.139), Zagrebačka (865), Zadarska (742), Primorsko-goranska (249), Varaždinska (66) i Splitsko-dalmatinska (32). Najveći negativni migracijski saldo imaju sljedeće županije: Sisačko-moslavačka (-1.551), Vukovarsko-srijemska (-1.239) i Šibensko-kninska (-900). Na slici se može vidjeti doseljeno stanovništvo iz drugih županija i inozemstva, kao i odseljeno stanovništvo u druge županije i inozemstvo u 2001. i 2011. godini.

Projekcije stanovništva jedna su od polaznih osnova pri usmjeravanju tekućeg i oblikovanju strategije budućeg ukupnog društvenog i ekonomskog razvoja neke prostorne jedinice. Demografske strukture jedne su od temeljnih čimbenika pri planiranju ekonomskih, obrazovnih, zdravstvenih, prostornih i drugih kapaciteta nekog područja. Stoga, projiciranje budućih demografskih procesa i struktura ima sasvim praktične razloge. Uz zadržavanje sadašnjih fertilitetnih i mortalitetnih trendova, u najnepovoljnijoj situaciji što se tiče dobne strukture stanovništva bit će Primorsko-goranska, Sisačko-moslavačka i Karlovačka županija. U tim županijama, nastavit će se dosadašnji trendovi, past će udio djece (0-14) u ukupnom stanovništvu na razinu oko 10%, a istovremeno će porasti udio starijih (65+) na skoro 30%. Najpovoljniju dobnu strukturu, uz starije stanovništvo oko 50-60 posto brojnije od mlađeg, mogu očekivati Međimurska, Požeško-slavonska i Brodsko-posavska županija. Može se zaključiti da demografsku sliku Hrvatske početkom 21. stoljeća obilježavaju procesi koji su počeli još u 20. stoljeću: neprekidna prirodna depopulacija, starenje stanovništva i neravnoteža u dobroj strukturi stanovništva. Između dva posljednja popisa stanovništvo Hrvatske se smanjilo za 3,4 posto (s 4.437.460 na 4.284.889 stanovnika), a broj „najstarijih starih“ (80 i više godina) se od 2001. do 2014., gotovo udvostručio: porastao je s 98.802 na 189.923 stanovnika. Broj živorođenih u odnosu na 100 umrlih osoba (vitalni indeks) smanjio se s 82,7 na 80,7. Razlika broja doseljenih i odseljenih stanovnika (migracijski saldo) također je negativna. Samo 2011. godine iz Hrvatske je odselilo 4.165 osoba više nego što je uselilo. Ovako negativna slika ogleda se i u gustoći stanovništva. Godine 2011. iznosila je 75,7 st/km² što je 65 posto prosjeka EU-28. Depopulacija je utjecala i još će dugo utjecati i na prostorni razvoj. Slijedom zajedničkog djelovanja niskog fertiliteta, iskrivljene dobne strukture i iseljavanja mladih u reproduktivnoj dobi mnoga područja Hrvatske počela su izumirati. Stanovništvo Kontinentalne Hrvatske smanjilo se za 4,6, a Jadranske za 1,1 posto, a stanovništvo je raslo samo u Zadarskoj (4,9 posto), Zagrebačkoj (2,6 posto), i Istarskoj županiji

(0,8 posto) i u Gradu Zagrebu. Najveći su pad imale su Vukovarsko-srijemska (12,3 posto), Brodsko-posavska (10,3 posto) i Karlovačka županija (9,1 posto). Unatoč bržem padu stanovništva, gustoća stanovništva Kontinentalne Hrvatske je tradicionalno veća nego u u Jadranskoj Hrvatskoj (90,1 st/km² prema 57,2 st/km²).¹⁰

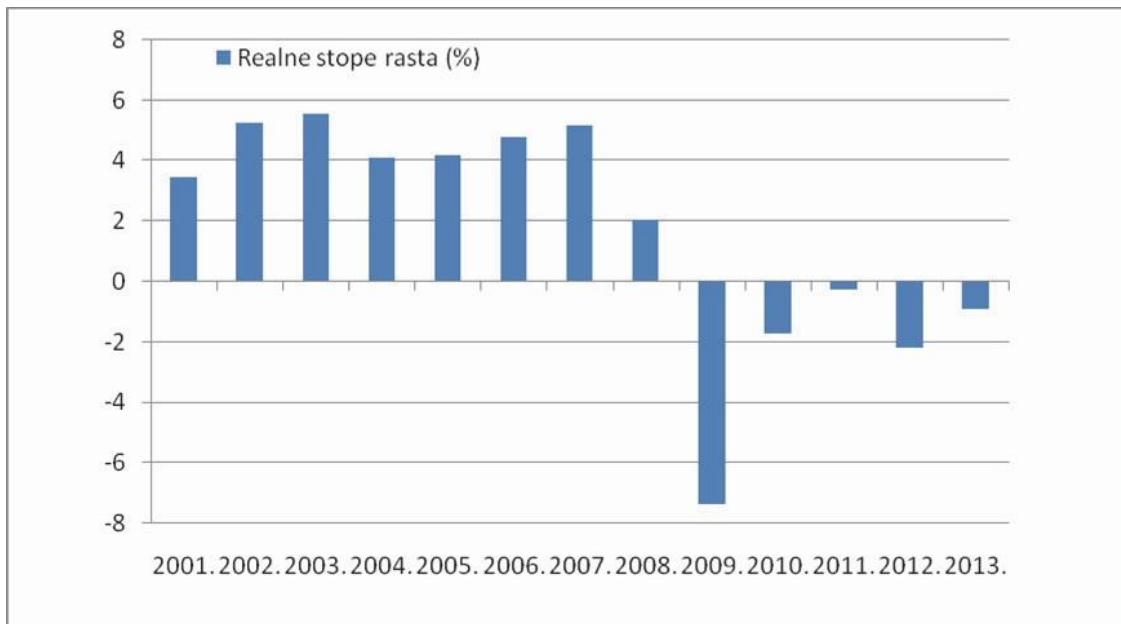
¹⁰ Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Startegije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski faklutet, Zagreb, 2014.

6. GOSPODARSKA SITUACIJA

6.1. GOSPODARSKA SLIKA REPUBLIKE HRVATSKE

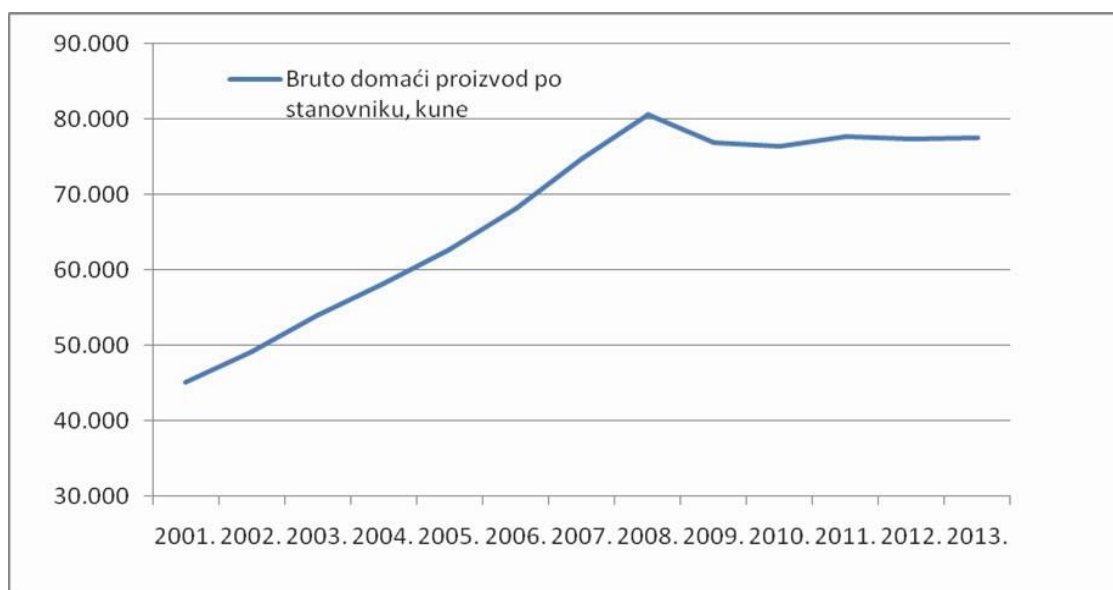
Gospodarska kretanja u Hrvatskoj u razdoblju od 2008. do 2014. godine obilježila je gospodarska kriza. Započela je pod utjecajem globalne financijske i gospodarske krize, a nastavila pospešena slabošću gospodarskog sustava, osobito njegovom niskom konkurentnošću.

Grafikon 3: Realne stope promjene bruto domaćeg proizvoda (tržišne cijene) u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 2001. do 2013. godine (ESA 2010)

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Grafikon 4: Bruto domaći proizvod po stanovniku u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 2001. do 2013. godine (ESA 2010)

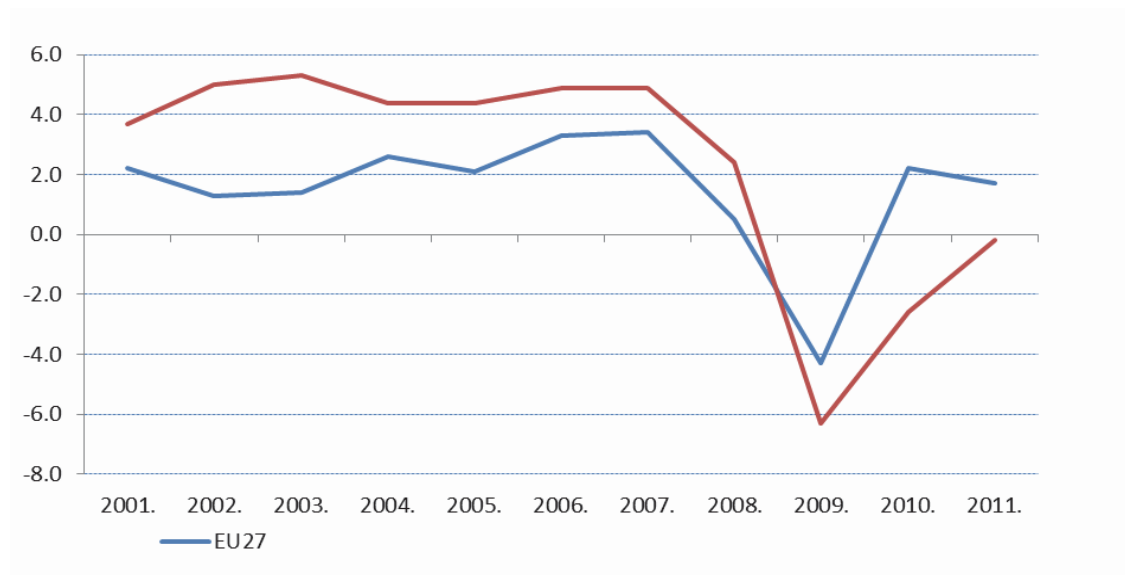
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Pad gospodarske aktivnosti bio je najizraženiji u 2009. godini, a opadanje je nastavljeno i u narednim godinama. U 2013. godini bruto domaći proizvod u Republici Hrvatskoj bio je za 0,9 posto manji od BDP-a prethodne godine. Najviše su se smanjili izdaci za potrošnju kućanstava koji su bili manji za 1,3 posto u odnosu na 2012. godinu. Smanjenje bruto investicija u fiksni kapital iznosilo je 1,0 posto. Istovremeno, izdaci za potrošnju neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK) u 2013. godini porasli su za 4,8 posto. Izdaci za potrošnju države porasli su u 2013. godini 0,5%, izvoz roba i usluga 3,0%, a uvoz roba i usluga 3,2% u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 5 prikazuje usporedbu realnih stopa rasta hrvatskog gospodarstva (bruto dodane vrijednosti) sa stopama na razini prosjeka EU27, tijekom razdoblja od 2001. do 2013. godine. Iz slike se jasno mogu uočiti dva razdoblja. Prvo razdoblje od 2001. do 2008. godine obilježavaju pozitivne međugodišnje stope rasta hrvatskog gospodarstva na razini iznad prosjeka EU27. Uslijed gospodarske krize 2009. godine dolazi do snažnog pada gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj tako da u narednom razdoblju hrvatsko

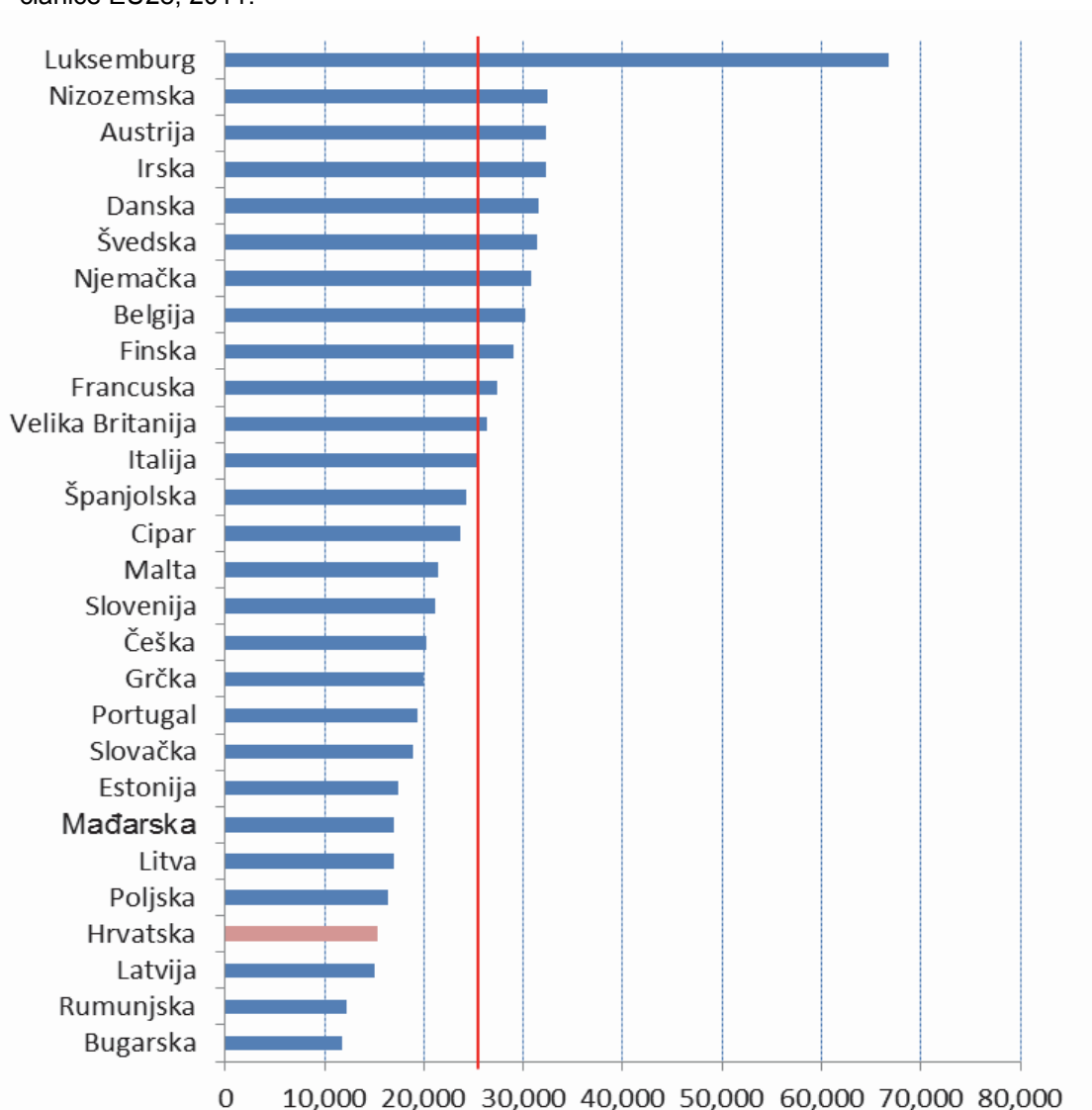
gospodarstvo bilježi negativne međugodišnje stope rasta koje su ispod razine prosjeka EU27. Prema visini BDP-a po stanovniku hrvatsko gospodarstvo se nalazi na samom začelju zemalja članica EU28. Niži BDP po stanovniku bilježe samo Latvija, Rumunjska i Bugarska.

Grafikon 5: Realne stope rasta bruto dodane vrijednosti (BDV) (stalne cijene), Hrvatska i EU27, 2001.-2011.

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013. god.

Grafikon 6: BDP po stanovniku u tekućim cijenama, prema paritetu kupovne moći, zemlje članice EU28, 2011.

Izvor: <http://www.banka.hr>

Analiza strukture bruto domaćeg proizvoda prema rashodnoj metodi u razdoblju od 2008. do 2013. godine ukazuje na znatno smanjenje investicija. U razdoblju od 2008. do 2013. godine smanjio se udio bruto investicija u ukupnom bruto domaćem proizvodu s 31,4 na 18,9 posto. Ostale komponente bruto domaćeg proizvoda su se povećale. Udio izdataka kućanstava i izdataka za potrošnju neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima povećao se s 58,1 na 60,6 posto. Izdaci države su se povećali s

18,5 posto u 2008. na 20,0 posto u 2013. godini. Istovremeno je izvoz roba i usluga povećan s 38,5 na 52,9 posto.

Tablica 4: Struktura bruto domaćeg proizvoda prema rashodnoj metodi, tekuće cijene (ESA 2010.)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Kućanstva sa NPUSK	58,1	58,4	58,9	59,7	60,2	60,6
Država	18,5	20,3	20,1	20,1	20,1	20,0
Bruto investicije	31,4	25,0	21,4	20,6	19,3	18,9
Izvoz roba i usluga	38,5	34,5	37,7	40,4	41,6	42,9
Robe (fob)	16,6	14,6	18,0	19,5	19,7	20,5
Usluge	21,9	19,9	19,8	20,9	21,8	22,5
Minus: uvoz roba i usluga	46,5	38,2	38,2	40,9	41,1	42,5
Robe (fob)	39,0	31,2	31,2	33,8	34,1	35,6
Usluge	7,5	7,1	7,0	7,1	7,0	6,9
BDP	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Bruto dodana vrijednost u 2013. godini bila je manja za 5,8 posto nego u 2008., a 0,2 posto manja nego u 2012. godini. Na smanjenje bruto dodane vrijednosti od 2008. do danas najviše je utjecalo smanjenje u građevinarstvu (40,6 posto), prerađivačkoj industriji (12,7 posto), te u djelatnosti trgovine na veliko i na malo, prijevozu i skladištenju, smještaju, pripremi i usluživanju hrane (za 9,7 posto). Opisana kretanja su za posljedicu imala i promjenu u strukturi BDP-a, tako da je došlo do pada udjela građevinarstva, djelatnosti

primarnog sektora te uslužnih djelatnosti (trgovina, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane) u BDP-u. Istovremeno povećanje udjela u BDP-u zabilježio je sekundarni sektor, informacijske i komunikacijske djelatnosti te financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja. Negativne stope promjene bruto domaćeg proizvoda nastavljene su i u 2014. godini. U prvom tromjesečju 2014. godine bruto domaći proizvod pao je za 0,6 posto na međugodišnjoj razini, u drugom tromjesečju za 0,8 posto, a trećem tromjesečju za 0,5 posto u odnosu na isto razdoblje 2013. godine. Smanjenje bruto domaćeg proizvoda prvenstveno je uzrokovano snažnim padom investicija. Dostupni podaci Državnog zavoda za statistiku ukazuju da su u trećem tromjesečju 2014. godine ukupne bruto investicije u fiksni kapital bile manje za 3,6 posto nego u trećem tromjesečju 2013. godine. Smanjuje se i osobna potrošnja: u trećem tromjesečju 2014. godine, za 1,2 posto. U prvom dijelu godine pozitivni rezultati ostvareni su u vanjskotrgovinskom sektoru u području izvoza roba i turističkih usluga. Izvoz roba je u prvih sedam mjeseci 2014. povećan za 11,2, a uvoz za 4,4 posto. Te rezultate treba, međutim, uzimati s određenim oprezom jer se oni dijelom mogu pripisati promjenama u statističkom obuhvatu nakon ulaska Hrvatske u EU. Ta povećanja nisu bila tolika u preostalom dijelu godine. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u trećem tromjesečju 2014. godine ukupni izvoz roba i usluga bio je veći za 4,1 posto u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Istovremeno uvoz je porastao za 3,2 posto. Državna potrošnja zabilježila je međugodišnje smanjenje od -1,4 posto u trećem tromjesečju. U skladu s projekcijama, oporavka nije bilo ni u 2014. godini. Blagi porast stope rasta BDP-a očekuje se tek u 2015. godini. Prema projekcijama Ministarstva financija objavljenim u Smjernicama ekonomske i fiskalne politike za razdoblje 2015. - 2017. gospodarski rast u 2015. godini trebao bi se temeljiti na povećanju izdataka kućanstava, investicija u fiksni kapital i izvoza roba i usluga i daljnjim smanjenjem državne potrošnje. Ministarstvo financija procjenjuje da će bruto domaći proizvod u 2015. godini porasti za 0,5, u 2016. godini za 1,3, a u 2017. godini za 1,5 posto. Pad BDP-a u tri uzastopne godine snažno je utjecao na kretanja konsolidirane opće

države. Nakon zabilježenog manjka konsolidirane opće države u iznosu 5,2 posto bruto domaćeg proizvoda u 2013. godini, Ministarstvo financija očekuje njegovo smanjenje u razdoblju do 2017. godine. Stručnjaci Ekonomskog instituta Zagreb u procjenama objavljenim u publikaciji *Croatian Economic Outlook Quarterly* ublažili su procjene gospodarskog rasta zbog nepovoljnijeg stanja u gospodarstvu, a posebno zbog snažnijeg smanjenja očekivanih investicijskih aktivnosti. Prema posljednjim projekcijama, 2014. godine se očekuje smanjenje bruto domaćeg proizvoda od 0,6 posto, što je uvjetovano vrlo slabom domaćom potražnjom, a naročito daljnjim padom investicija. Blag oporavak gospodarske aktivnosti trebao bi uslijediti 2015. godine uz rast BDP-a od 0,4 posto na godišnjoj razini, predvođen jačanjem inozemne potražnje i investicija uslijed značajnijeg povlačenja sredstava iz fondova EU-a.

Tablica 5: Projekcije osnovnih makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja, 2013. - 2017.

	2011.	2012.	2013.	2014.p. *	2015.p. *	2016. p.*	2017. p.*
Bruto domaći proizvod, realna godišnja stopa promjene	-2,2	-0,3	-0,9	-0,7	0,5	1,3	1,5
Potrošnja kućanstava	0,3	-3,0	-1,2	-0,6	0,2	0,7	1,3
Državna potrošnja	-0,3	-1,0	0,5	-1,7	-1,0	-1,0	0,0
Investicije u fiksni kapital	-2,7	-3,3	-1,0	-3,8	1,6	3,9	4,2
Izvoz roba i usluga	2,2	-0,1	3,0	5,6	3,6	3,6	3,5
Uvoz roba i usluga	2,5	-3,0	3,2	3,7	3,5	4,0	4,2

Indeks potrošačkih cijena	2,3	3,4	2,2	-0,1	1,4	1,9	2,0
Stopa nezaposlenosti	17,8	18,9	20,2	19,8	19,5	19,1	18,4
Međugodišnja stopa promjene broja zaposlenih	-1,5	-1,1	-2,2	-1,9	-0,7	0,3	1,1
Ukupni višak/manjak konsolidirane opće države, u tisućama	-14.877.842	-11.453.884	-17.321.497	-16.380.719	-12.546.704	-12.525.471	-8.040.722
Ukupni višak/manjak konsolidirane opće države	-4,5	-3,5	-5,2	-5,0	-3,8	-3,6	-2,3

Izvor: Ekonomski institut u Zagrebu, 2014. god.

6.2. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO ŽUPANIJAMA

Bruto domaći proizvod (BDP) je vrlo raznolik po pojedinim županijama. BDP Grada Zagreba čini daleko najveći dio, što ilustrira podatak da je 2011. činio 33,1% ukupnog BDP Republike Hrvatske.

U nastavku je prikaz BDP-a po pojedinim županijama – usporedba prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine.

Tablica 6: Usporedba BDP-a po županijama u Republici Hrvatskoj stanje 2001. i 2011. godine

NAZIV ŽUPANIJE	BDP (MIL. KN)	STRUKTURA PO ŽUPANIJAMA (RH = 100)	POPIS STANOVNIŠTVA 2011. (MIL. KN)		POPIS STANOVNIŠTVA 2001.(MIL. KN)	
			BDP PO STANOVNIKU (KN)	INDEKS (RH = 100)	BDP PO STANOVNIKU (KN)	INDEKS (RH = 100)
REPUBLIKA HRVATSKA	328.737	100	76.755	100	74.625	100

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	18.394	5,6	57.885	75,4	55.712	74,7
KRAPINSKO- ZAGORSKA ŽUPANIJA	6.217	1,9	46.835	61,0	46.063	61,7
SISAČKO- MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	10.492	3,2	61.054	79,6	62.826	84,2
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	7.368	2,2	57.310	74,7	57.072	76,5
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	10.832	3,3	61.592	80,2	60.402	80,9
KOPRIVNIČKO- KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	7.319	2,2	63.372	82,6	61.835	82,9
BJELOVARSKO- BILOGORSKA ŽUPANIJA	6.275	1,9	52.501	68,4	51.306	68,8
PRIMORSKO- GORANSKA ŽUPANIJA	28.015	8,5	94.593	123,2	92.486	123,9
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	3.047	0,9	60.078	78,3	63.083	84,5
VIROVITIČKO- PODRAVSKA ŽUPANIJA	3.985	1,2	47.080	61,3	46.503	62,3
POŽEŠKO- SLAVONSKA ŽUPANIJA	3.633	1,1	46.692	60,8	45.351	60,8
BRODSKO- POSAVSKA ŽUPANIJA	6.923	2,1	43.726	57,0	40.612	54,4
ZADARSKA ŽUPANIJA	10.511	3,2	61.721	80,4	59.309	79,5
OSJEČKO- BARANJSKA ŽUPANIJA	18.735	5,7	61.485	80,1	59.270	79,4
ŠIBENSKO- KNINSKA ŽUPANIJA	6.434	2,0	58.955	76,8	57.642	77,2

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	8.276	2,5	46.220	60,2	42.703	57,2
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	27.299	8,3	60.007	78,2	56.530	75,8
ISTARSKA ŽUPANIJA	20.101	6,1	96.576	125,8	93.689	125,5
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	8.932	2,7	72.905	95,0	69.938	93,7
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	7.157	2,2	62.887	81,9	60.745	81,4
GRAD ZAGREB	108.791	33,1	137.558	179,2	136.897	183,4

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013. god.

Tablica 7: Usporedba BDP-a po županijama u Republici Hrvatskoj u 2012. godini

NAZIV ŽUPANIJE	BDP PO STANOVNIKU	STRUKTURA PO ŽUPANIJAMA (RH = 100) (MIL.) KN
REPUBLIKA HRVATSKA	77.407	100
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	58.568	5,6
KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA	46.956	1,9
SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	61.250	3,1
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	57.288	2,2
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	62.396	3,3
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	68.831	2,4
BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	51.713	1,8
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	98.556	8,8
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	58.362	0,9
VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	46.559	1,2
POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	45.866	1,1
BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	43.999	2,1
ZADARSKA ŽUPANIJA	61.411	3,2

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA	60.835	5,6
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	59.152	1,9
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	45.077	2,4
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	59.200	8,1
ISTARSKA ŽUPANIJA	95.298	6,0
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	74.129	2,7
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	63.415	2,2
GRAD ZAGREB	139.119	33,4

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013. god.

Možemo zaključiti da u Hrvatskoj postoji nekoliko „velikih“ županija, npr. Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska, Osječko-baranjska, koje uz Grad Zagreb čine više od 50% ukupnog BDP-a Hrvatske. Dvije susjedne županije – Primorsko-goranska i Ličko-senjska površinom su gotovo jednake, ali Ličko-senjska županija ima 6 puta manje stanovnika i 10 puta manji BDP. Postavlja se pitanje, koji je tada smisao postojanja tih „manjih“, tj. ekonomski slabih županija. Dvije susjedne županije relativno su dobro povezane prometno, te su uvijek bile povezano tijekom povijesti, a ovakvim regionalnim ustrojem stvorena je umjetna barijera između njih.

6.3. NETO FISKALNI POLOŽAJ ŽUPANIJA

Neto fiskalna pozicija županije označava razliku ukupnih prihoda i rashoda poslovanja na području županije. Praćenje neto fiskalnih pozicija po županijama je važno za provedbu regionalne politike jer jasno pokazuje fiskalne kapacitete (sposobnosti prikupljanja prihoda) i potrebe lokalnih jedinica na području županija.

Tablica 8: Ukupni prihodi i rashodi opće države (ESA 2010 metodologija), razdoblje 2011.-2013. (u mlrd. kn i % BDP-a)

	u milijardama kuna			u % BDP-a		
	2011.	2012.	2013.	2011.	2012.	2013.
Prihodi	134,9	136,4	138,0	40,6	41,3	41,8
Rashodi	160,4	155,1	155,2	48,2	46,9	47,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Ukupni prihodi proračuna opće države od 2011. do 2013. prosječno su se kretali oko 136,4 mlrd. kuna (41,2% BDP-a), a rashodi oko 156,9 mlrd. kuna (47,4% BDP-a). U sklopu proračuna opće države, proračuni svih lokalnih jedinica iznose 15,5 mlrd. kuna, odnosno tek oko 10% proračuna opće države.

Analizom je obuhvaćeno oko 129 milijardi kuna, raspoređenih prema lokacijskoj pripadnosti po županijama. To su prihodi i rashodi lokalne i središnje države (državni proračun i izvanproračunski fondovi), prikazani po županijama.

Tablica 9: Ukupni prihodi i rashodi, razdoblje 2011.-2013, (u mlrd. kn i % ukupnih prihoda i rashoda opće države), po ESA 2010 metodologiji

	u milijardama kuna			% prihoda/% rashoda		
	2011.	2012.	2013.	2011.	2012.	2013.
Prihodi	127,4	130,4	129,4	94,4	95,6	93,8
Rashodi	128,4	126,4	131,2	80,0	81,5	84,6

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Metodologija za razradu prihoda temelji se na ekonomskoj klasifikaciji i informacijama o pripadnosti prihoda pojedinoj razini proračuna opće države (državnom proračunu, izvanproračunskim fondovima, lokalnim proračunima).

Razrađeni su prihodi poslovanja proračuna opće države te su iz analize isključene pojedine stavke prihoda i primitaka koji bi zbog svoje nepredvidivosti, jednokratnosti ili dvostrukog knjiženja mogle iskriviti sliku. Za razradu prihodne strane korišteno je 27 ključeva koji su primijenjeni na 46 stavki prihoda. Najveći udio u razradi prihoda ima BDP uvećan za uvoz roba, koji je kao ključ korišten za raspodjelu PDV-a i ostalih poreza na robu i usluge koji zajedno čine 31% promatranih prihoda. S udjelom od 29% slijede podaci o bruto plaćama koji su korišteni za raspodjelu doprinosa po županijama. Nešto manje udjele imaju podaci o porezu na dohodak i prirezu (8%) te ostale kategorije prihoda JLP(R)S (6%). Rashodi proračuna opće države podijeljeni su po razinama vlasti na kojima se troše. Rashodi državnog proračuna detaljno su podijeljeni oslanjajući se na funkcijsku klasifikaciju. Unutar funkcija su prikazane pripadajuće organizacijske cjeline (ministarstva, uredi, službe itd.) čiji rashodi najvećim dijelom pripadaju u navedenu funkcijsku klasifikaciju. Raspodjela rashoda državnog proračuna po županijama obavljena je detaljnije – po programima tih organizacijskih cjelina. Pored državnog proračuna, posebna podjela rashoda je napravljena za rashode JLP(R)S i izvanproračunske fondove. Iz analize su isključene pojedine stavke rashoda i izdataka: rashodi za nabavu nefinancijske imovine, rashodi za subjekte unutar općeg proračuna, izdaci za financijsku imovinu i zaduživanja, rashodi i izdaci subjekata javnog sektora koji nisu uključeni u obuhvat opće države. Rashodi JLP(R)S analizirani su po ekonomskoj namjeni (primjerice naknade zaposlenima, subvencije, pomoći itd.). Zbog isključivanja stavki povezanih s transakcijama na nefinancijskoj imovini, na prihodnoj i rashodnoj strani te primitaka od izdataka za financiranje (financijska imovina i zaduživanje), izračunatu neto fiskalnu poziciju Republike Hrvatske ne treba miješati sa službenom mjerom viška/manjka proračuna opće države. Za razradu rashodne strane korištena su 44 različita ključa, primijenjena na 163 stavke rashoda. Najveći udio u rashodima po županijama ima iznos prosječne mirovine i broja umirovljenika, što se koristi kao ključ za raspodjelu rashoda Zavoda za mirovinsko osiguranje koji čine 28% promatranih rashoda. S udjelom od 17% slijede podaci o broju pregleda

liječnika (u ordinaciji i u kući) i upućivanja na specijalistički pregled koji su korišteni za raspodjelu rashoda povezanih sa zdravstvom – Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, dio Ministarstva zdravlja te program zaštite, očuvanja i unapređenja zdravlja. Na trećem su mjestu podaci o pojedinačnim stavkama rashoda JLP(R)S (ukupno 14%). S udjelom od 13% ukupno promatranih rashoda slijede rashodi koji su po županijama podijeljeni po ključu broja stanovnika, a odnose se na čak 72 proračunska korisnika (uglavnom usluge od općeg javnog interesa i svih građana poput Vlade, Hrvatskog sabora, Državnog inspektorata, Ministarstva uprave, Ustavnog suda itd.).

Tablica 10: Ukupno analizirani prihodi, rashodi i neto fiskalne pozicije svih županija, prosjek razdoblja 2011. - 2013. (u milijunima kn)

NAZIV ŽUPANIJE	PRIHODI	RASHODI	NETO FISKALNA POZICIJA
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	8.417	8.283	134
KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA	2.964	3.709	-746
SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	4.047	5.193	-1.146
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	3.188	3.920	-732
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	4.277	4.726	-449
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	2.777	3.385	-608
BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	2.513	3.469	-956
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	10.519	9.788	731
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	1.263	1.924	-662
VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	1.699	2.452	-752
POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	1.522	2.160	-638
BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	2.969	4.117	-1.148

ZADARSKA ŽUPANIJA	4.397	5.146	-749
OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA	7.113	8.787	-1.674
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	2.686	3.529	-844
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	3.387	5.076	-1.689
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	11.647	13.042	-1.396
ISTARSKA ŽUPANIJA	7.475	6.680	795
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	3.520	3.969	-449
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	2.586	2.886	-300
GRAD ZAGREB	40.117	26.456	13.661
REPUBLIKA HRVATSKA	129.083	128.700	383

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

Prosječna neto fiskalna pozicija na razini Republike Hrvatske je pozitivna i iznosi 383 mil. kuna. Analiza po županijama pokazuje, međutim, zabrinjavajuće rezultate. Od 21 županije, samo četiri su u razdoblju 2011.-13. zabilježile pozitivnu neto fiskalnu poziciju. Najbolju prosječnu godišnju neto fiskalnu poziciju ima Grad Zagreb (13,7 mlrd. kuna), te Istarska (795 mil. kuna), Primorsko-goranska (731 mil. kuna) i Zagrebačka županija (134 mil. kuna). Ostale županije bilježe negativne neto fiskalne pozicije od čega najslabije imaju Vukovarsko-srijemska (1,69 mlrd. kuna) i Osječko-baranjska županija (1,67 mlrd. kuna).

Tablica 11: Ukupno analizirani prihodi, rashodi i neto fiskalne pozicije po stanovniku svih županija, prosjek razdoblja 2011. - 2013. (u kunama)

NAZIV ŽUPANIJE	PRIHODI	RASHODI	NETO FISKALNA POZICIJA
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	26.450	26.029	421
KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA	22.492	28.151	-5.659

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	23.892	30.661	-6.768
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	25.092	30.851	-5.759
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	24.426	26.990	-2.564
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	24.172	29.464	-5.292
BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	21.271	29.361	-8.090
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	35.616	33.142	2.474
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	25.253	38.489	-13.237
VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	20.274	29.250	-8.976
POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	19.830	28.144	-8.314
BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	18.902	26.207	-7.305
ZADARSKA ŽUPANIJA	25.725	30.109	-4.384
OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA	23.496	29.024	-5.528
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	24.930	32.760	-7.831
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	19.082	28.601	-9.519
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	25.613	28.682	-3.069
ISTARSKA ŽUPANIJA	35.965	32.140	3.826
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	28.772	32.446	-3.674
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	22.765	25.407	-2.642
GRAD ZAGREB	50.589	33.362	17.227
REPUBLIKA HRVATSKA	30.245	30.155	90

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2014. god.

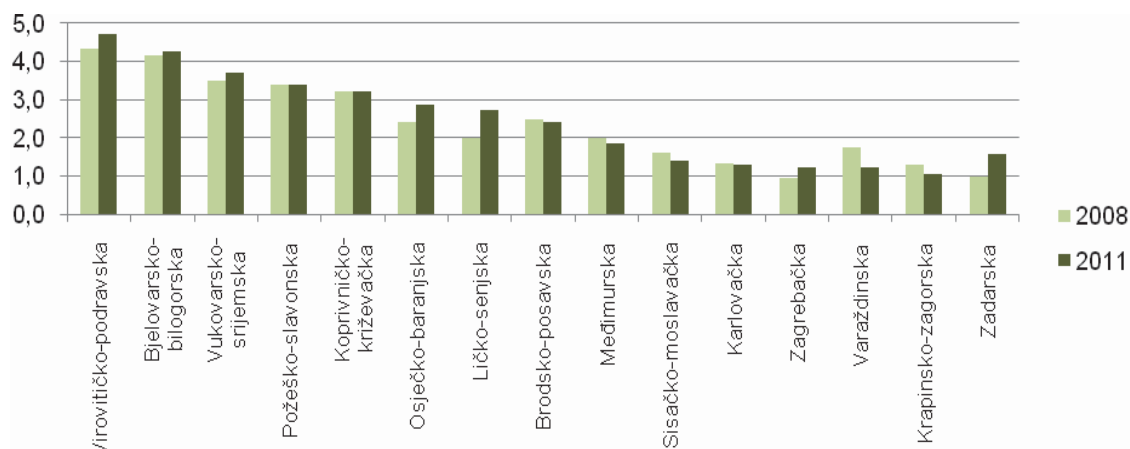
Samo su četiri od ukupno 21 županije neto uplatitelji, a ostalih 17 županija su neto primatelji iz proračuna opće države. Takav model regionalnog ustroja (u kojemu se na području velike većine županija troši više od uplata) očito nije dugoročno održiv. Izložena metodologija otvara novu perspektivu praćenja

fiskalne politike Republike Hrvatske na lokalnoj i regionalnoj razini. Za državu je to koristan instrument za preispitivanje regionalnih politika i kvalitetnijeg praćenja učinkovitosti instrumenata fiskalne politike na strani prihoda i rashoda po županijama. Metodologijom za lokacijsku klasifikaciju prihoda i rashoda po odabranim ključevima razrađenom u Institutu za financije moguće je utvrditi neto fiskalni položaj svake županije (prihodi koji se prikupljaju prema rashodima koji se troše na području pojedine županije) i pružiti okvir za procjene vladinih politika i reformi usmjerenih prema regionalnom razvoju, ali i ocijeniti njihov utjecaj na prihode i rashode.

6.4. ŽUPANIJE PREMA RAZINI SPECIJALIZACIJE

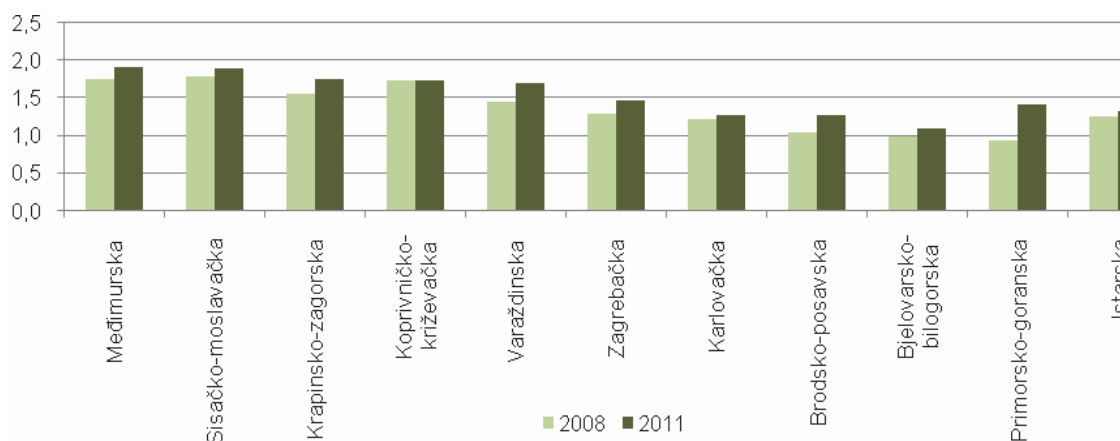
S obzirom na razinu specijalizacije županija u pojedinim djelatnostima/sektorima, županije se mogu grupirati u nekoliko skupina: županije s visokom specijalizacijom u primarnom sektoru, u proizvodnim djelatnostima i u građevinarstvu i uslužnim djelatnostima. Županije s visokom razinom specijalizacije u primarnom sektoru su najvećim dijelom županije Kontinentalne Hrvatske. Pri tome izrazito visoku specijalizaciju u primarnim djelatnostima imaju Virovitičko-podravska, Bjelovarsko-bilogorska, Vukovarsko-srijemska, Požeško-slavonska te Koprivničko-križevačka županija. Može se zaključiti da Kontinentalnu Hrvatsku obilježava homogenija gospodarska struktura i viša specijalizacija u djelatnostima primarnog sektora (poljoprivreda, šumarstvo). Gospodarska struktura Jadranske Hrvatske je heterogenija uz specijalizaciju u djelatnostima trgovine na veliko i na malo, prijevoza i skladištenja, smještaja, pripreme i usluživanja i u građevinarstvu.

Grafikon 7: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnostima poljoprivrede, ribarstva i šumarstva, 2008. i 2011. godina, padajući rang 2011. godine

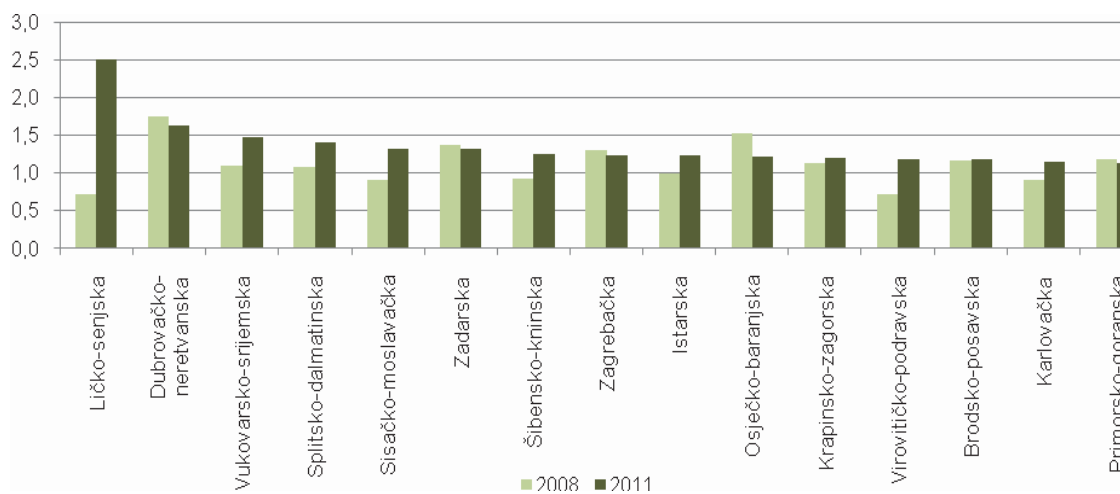
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2012. god.

Grafikon 8: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnostima prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije, 2008. i 2011., padajući rang 2011. godine

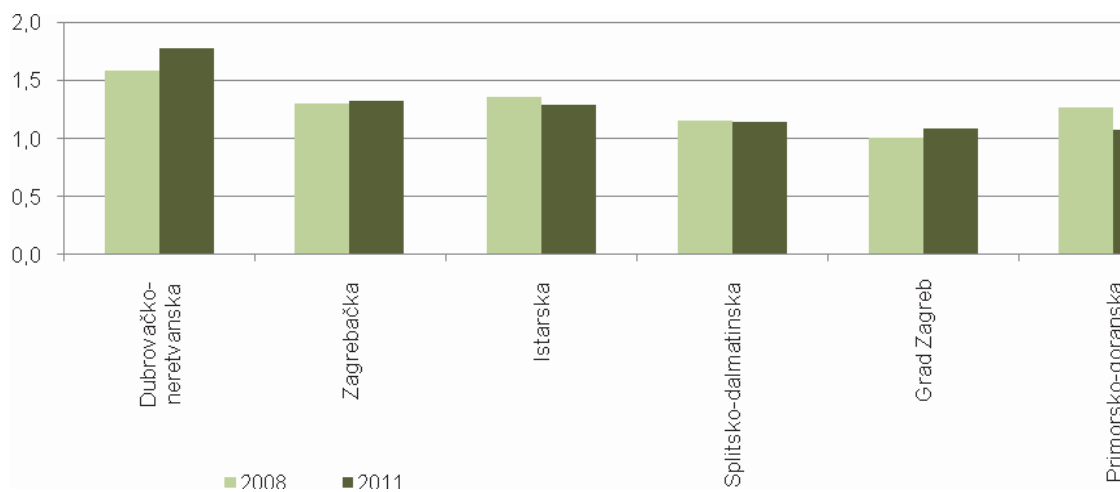
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2012. god.

Grafikon 9: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnosti građevinarstva, 2008. i 2011., padajući rang 2011. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2012. god.

Grafikon 10: Županije s visokom specijalizacijom u trgovine na veliko i na malo, prijevoza i skladištenje, smještaja, pripreme i usluživanja hrane

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2012. god.

Iz prikazanih grafikona može se zaključiti da Kontinentalnu Hrvatsku obilježava homogenija gospodarska struktura i viša specijalizacija u djelatnostima primarnog sektora (poljoprivreda, šumarstvo). Gospodarska struktura Jadranske Hrvatske je heterogenija uz specijalizaciju u djelatnostima trgovine na veliko i na malo, prijevoza i skladištenja, smještaja, pripreme i usluživanja i u građevinarstvu. U Kontinentalnoj Hrvatskoj izrazito visoku specijalizaciju u primarnim djelatnostima ima Virovitičko-podravska, Bjelovarsko-bilogorska, Vukovarsko-srijemska, Požeško-slavonska i Koprivničko-križevačka županija. Visoku specijalizaciju u prerađivačkoj industriji i rudarstvu ostvaruju Međimurska, Sisačko-moslavačka, Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Varaždinska, i Zagrebačka županija u Kontinentalnoj Hrvatskoj, i Istarska i Primorsko-goranska županija u Jadranskoj. Visoku specijalizaciju u djelatnosti građevinarstva ostvaruju Ličko-senjska, Dubrovačko-neretvanska, Vukovarsko-srijemska, Splitsko-dalmatinska, Sisačko- moslavačka i Zadarska županija. S druge strane, Grad Zagreb i Dubrovačko-neretvanska Splitsko-dalmatinska, Zagrebačka, Istarska i Primorsko-goranska županija ostvaruju visoku specijalizaciju u trgovini na veliko i na malo, prijevozu i skladištenju, smještaju, i pripremi i usluživanju hrane.

6.5. USPOREDBA PRORAČUNA ŽUPANIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA 2015. GODINU

Usporedba proračuna 20 županija ukazuje na određenu korelaciju financijskih kapaciteta županija i broja stanovnika, pri čemu su za poneka odstupanja "krive" dobre ili loše gospodarske okolnosti, te koliku tko dobiva potporu. U odnosu na broj stanovnika uočljiv je nesrazmjer u broju vijećnika koji se kreće od 36 u dvije županije s manje od sto tisuća stanovnika do 55 u Osječko-baranjskoj, dok dvije s većim brojem stanovnika imaju 51 vijećnika. Sve ostale županije imaju od 41 do 45 vijećnika, s tim da ih Ličko-senjska ima 45 (i 19 radnih tijela), kao i Primorsko-goranska županija s gotovo šest

puta više stanovnika. Sustav plaćanja vijećnika, članova i čelnika radnih tijela, te predsjednika i po dvoje dopredsjednika je vrlo šarolik. Vijećnici dobivaju mjesečno od 500 (Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska), 700 (Osječko-baranjska), 1000 (Vukovarsko-srijemska, Zadarska) do 1100 kuna mjesečno (Varaždinska), te 2697 bruto (Šibensko-kninska). Neki plaćaju po nazočnosti sjednici od 420 kuna (Međimurska), 786 kuna (Bjelovarsko-bilogorska) do 1532 kune bruto (Brodsko-posavska). Članstvo u radnim tijelima se dodatno plaća uglavnom po sjednici od 150 do 500 kuna. Čelnici skupština plaćeni su od 1500 kuna do 5000 kuna, s tim da je zanimljivo da predsjednik Šibensko-kninske skupštine županije jedini ne dobiva ništa "jer je dužnosnik", dok njegovi zamjenici primaju 3296 kuna bruto. S druge strane predsjednik Međimurske skupštine dobiva 1500 kuna, a njegovi zamjenici jedini ništa, dok po drugim županijama dobivaju od 500 do 3500 kuna. Međimurska županija organizirana je kroz pet upravnih tijela, dok ih većina županija ima od 10 do 12, Istarska 15 i Vukovarsko-srijemska 13. U Međimurskoj županiji smanjen je broj upravnih odjela s devet na pet radi racionalizacije troškova.

Tablica 12: Usporedba proračuna županija – današnje stanje (za 2015. godinu)

NAZIV ŽUPANIJE	PRORAČUN (MIL. KN)	PRIHOD OD POREZA (MIL. KN)	RASHODI ZA ZAPOSLENE (MIL. KN)	MATERIJALNI RASHODI (MIL. KN)	PRORAČUN PO STANOVNIKU (KN)	POREZ PO STANOVNIKU (KN)
ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	305,8	212	50,7	83,8	962,83	667,49
KRAPINSKO- ZAGORSKA ŽUPANIJA	160,2	68,7	14,1	60,7	1205,49	516,96
SISAČKO- MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	186,2	70,6	36,2	88,5	1079,8	409,42

KARLOVAČKA ŽUPANIJA	148,4	56,1	28,6	66,3	1151,29	435,22
VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	216,8	69,5	20,6	111,9	1232,16	395
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA	161,5	33	24,4	55,2	1397,25	428,26
BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	126,4	39,7	14,8	52,2	1055,41	331,49
PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA	304	208	76,3	106	1026,35	702,24
LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA	66,9	16,8	12,5	18,7	1313,65	329,88
VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	144,2	18,8	10,4	30,4	1699,75	221,6
POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA	83,2	17,2	13,4	33,1	1066,2	220,42
BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	212,2	52	31,1	86,2	1338,17	327,92
ZADARSKA ŽUPANIJA	231,8	74,9	35,4	107,6	1363,39	440,54
OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA	367,3	113,5	51	145,2	1204,14	372,09
ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	128,9	44,1	32,5	54,5	1178,51	403,2
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	157,9	37,6	15,6	72,3	879,56	209,45
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	430,2	222,4	85,2	187,3	945,91	489,01
ISTARSKA ŽUPANIJA	390,3	135,1	58,5	86,6	1875,95	649,35
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	145,9	69,8	26,6	65,9	1190,36	569,48
MEĐIMURSKA ŽUPANIJA	133	50,6	13	61,7	1168,68	444,62
GRAD ZAGREB	6850	4636,5	1483	394	8670	5868

Izvor: Analiza Večernjeg lista na temelju podataka dostavljenih iz županijskih proračuna, 2015. god.

Proračuni županija u rasponu su od 67 milijuna kuna u Ličko-senjskoj do 430 milijuna kuna u Splitsko-dalmatinskoj županiji, odnosno od 879 kuna po stanovniku u Vukovarsko-srijemskoj do 1876 kuna po stanovniku u Istarskoj. Deset županija koje ne ispunjavaju kriterij broja stanovnika imaju proračune do 160 milijuna kuna, dok od županija s većim brojem stanovnika Vukovarsko-srijemska ima proračun od 158 milijuna kuna i Sisačko-moslavačka od 186, a preostale iznad 212 milijuna kuna. Usporedbe radi, samo sedam županija ima veći proračun od Koprivnice (160 milijuna), pet veći od Karlovca (235 milijuna) i tri veći od Velike Gorice (311) ili Varaždina (332).

Tek u tri županije i Gradu Zagrebu prihodi od poreza sudjeluju u prihodima županije s više od pola, u 15 županija manje od 40 posto, u pet niti ili jedva četvrtinu, a najmanje u Virovitičko-podravskoj (13 posto). Najviše se ubire u Primorsko-goranskoj županiji po glavi stanovnika (702 kune), a najmanje u Vukovarsko-srijemskoj (209). Zagreb je kao Grad, županija i državno središte "priča za sebe".

Osim od poreza, većina županija financira se još od potpora iz inozemstva i EU, te pomoći i sredstava za decentralizirane funkcije u obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj skrbi iz državnog proračuna. Najveći udio tih sredstava, gotovo 80 posto, ima Virovitičko-podravska županija, i u još šest županija veći je od 50 posto, a najmanji je udio u Zagrebačkoj županiji 15,7 posto. S tim da struktura tih sredstava otkriva da Istarska županija iz inozemstva i EU dobiva 36 milijuna kuna, Splitsko-dalmatinska 27 milijuna kuna, Primorsko-goranska 7, Virovitičko-podravska 1,9, Osječko-baranjska 1,2, a Vukovarsko-srijemska samo 41.000 kuna!

Što se ostalih prihoda županija tiče, od imovine ove godine najviše predviđa zaraditi Osječko-baranjska (sto milijuna kuna), što je ovogodišnja iznimka, dok ostale županije s većim brojem stanovnika planiraju dobiti 20-ak milijuna, uz izuzetak Koprivničko-križevačke sa 35,5 milijuna kuna.

Sedam županija na zaposlenike troši od 10 do 15 milijuna kuna, osam od 20 do 36, pet najvećih iznad 50 milijuna kuna, a najviše Primorsko-goranska (76) i Splitsko-dalmatinska (85). Šibensko kninska županija sa 32,5 milijuna

kuna ima najveći udio (četvrtinu) troška za zaposlene u proračunu, a tek nešto manji ima Primorsko-goranska županija. U pet županija taj je udio ispod 10 posto (Vukovarsko-srijemska, Varaždinska, Krapinsko-zagorska, Međimurska i najmanje (10,4 milijuna kuna) sa 7,2 posto udjela je Virovitičko-podravska. Splitsko-dalmatinska županija ima najveće materijalne troškove za rad županije, 187 milijuna kuna, te je vodeća i u strukturi tih troškova, sa 120 milijuna za usluge, 42 za materijal i energiju i 15 za naknade zaposlenima. Slijedi Osječko-baranjska sa 145 milijuna (86 usluge, 39 materijal i energija i 9 naknade), Varaždinska (111,9), Zadarska 107,6) i Primorsko-goranska (106) dok sve ostale troše između 54 i 88 milijuna, te tri županije s najmanje stanovnika od 18,7 do 33 milijuna kuna. Najviše naknada troškova osobama izvan radnog vremena plaća se u Brodsko-posavskoj županiji (1,7 milijuna kuna), te u Primorsko-goranskoj oko 900.000, a pretežno se plaćaju iznosi od nekoliko stotina tisuća kuna.

Splitsko-dalmatinska županija isplatit će najviše subvencija (17,8 milijuna) i pomoći drugim jedinicima (42 milijuna kuna), pa Zagrebačka (16,7 i 29,3), te Osječko-baranjska (10,6 i 34,5), a najmanje Ličko-senjska (1 i 1,2) i posljednja Požeško-slavonska (ukupno 1,1 milijun). Te dvije županije isplaćuju razmjerno velike naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i drugih naknada, a najviše Zagrebačka županija (39 milijuna kuna), Varaždinska (32) i Istarska (30), dok Splitsko-dalmatinska daje 8,8 milijuna kuna, a najmanje Karlovačka i Vukovarsko-srijemska (2,4).

Hrvatska Vlada je u prosincu 2013. razvrstala županije prema stupnju razvijenosti i 12 županija ima indeks razvijenosti (prosjeak više društveno-gospodarskih pokazatelja) manji od 75 posto državnog prosjeka, tri (Dubrovačko-neretvanska, Zadarska i Zagrebačka) između 100 i 125 posto, i tri (Istarska, Primorsko-goranska i Grad Zagreb) iznad toga.

7. ZAKLJUČAK

Republika Hrvatska sastavljena je od velikog broja jedinica lokalne i regionalne samouprave. No, taj veliki broj jedinica ne jamči i visoku razinu decentralizacije države. Upravo suprotno, postoji prevelika centraliziranost koja produbljuje razlike, a time se slabi ukupna gospodarska moć zemlje.

Među županijama postoje velike disproporcije u demografskim i gospodarskim pokazateljima. BDP po županijama upozorava na velike razlike u regionalnoj razvijenosti s tendencijom povećanja razlike na štetu slabije razvijenih i nerazvijenih županija. Fiskalni kapacitet županija isto tako je neujednačne u visini i vrsti prihoda, kao i vrsti i rasporedu rashoda.

Velike su razlike među županijama i u korištenju EU fondova. To ukazuje i na disproporciju u organizacijskim i ljudskim potencijalima u županijama.

Potrebno je povećati regionalnu konkurentnost županija. Analiza regionalne konkurentnosti omogućava uvid i praćenje napredovanja ili zaostajanja pojedine županije ili regije kao i njezinu sposobnost u „hvatanju koraka“ s razvijenijima od sebe.

Posljednjih godina svjedoci smo mnogih rasprava i zahtjeva za većom decentralizacijom i regionalizacijom Hrvatske. Ne ulazeći u sferu politizacije ove tematike, zaključujem da je to uistinu nužno za društveni i gospodarski razvoj Hrvatske.

LITERATURA

ZAKONI:

- 1) Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, broj 86/06
- 2) Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Narodne novine, broj 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13

DRŽAVNE INSTITUCIJE:

- 3) Državni zavod za statistiku, <http://www.dzs.hr>
- 4) Hrvatska enciklopedija – Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr>
- 5) Ekonomski institut u Zagrebu, <http://www.eiz.hr>
- 6) Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Katedra za demografiju – Stručna podloga za izradu Startegije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Ekonomski faklutet, Zagreb, 2014.

INTERNET IZVORI:

- 7) internetski portal Banka.hr, <http://www.banka.hr>
- 8) Wikipedija – članak Hrvatske županije
- 9) Wikipedija – članak Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija
- 10) Večernji list, www.vecernji.hr

POPIS ILUSTRACIJA

TABLICE:

Tablica 1: Županije u Republici Hrvatskoj: površina, broj stanovnika, broj gradova i općina i sjedište - današnje stanje

Tablica 2: Stope prirodnog prirasta, neto migracije i ukupne promjene broja stanovnika u zemljama EU, prosjek 2008. - 2012. u promilima

Tablica 3: Stanovništvo Republike Hrvatske u popisnim godinama

Tablica 4: Struktura bruto domaćeg proizvoda prema rashodnoj metodi, tekuće cijene (ESA 2010.)

Tablica 5: Projekcije osnovnih makroekonomskih i fiskalnih pokazatelja, 2013. - 2017.

Tablica 6: Usporedba BDP-a po županijama u Republici Hrvatskoj stanje 2001. i 2011. godine

Tablica 7: Usporedba BDP-a po županijama u Republici Hrvatskoj u 2012. godini

Tablica 8: Ukupni prihodi i rashodi opće države (ESA 2010 metodologija), razdoblje 2011.- 2013. (u mlrd. kn i % BDP-a)

Tablica 9: Ukupni prihodi i rashodi, razdoblje 2011.-2013, (u mlrd. kn i % ukupnih prihoda i rashoda opće države), po ESA 2010 metodologiji

Tablica 10: Ukupno analizirani prihodi, rashodi i neto fiskalne pozicije svih županija, prosjek razdoblja 2011. - 2013. (u milijunima kn)

Tablica 11: Ukupno analizirani prihodi, rashodi i neto fiskalne pozicije po stanovniku svih županija, prosjek razdoblja 2011. - 2013. (u kunama)

Tablica 12: Usporedba proračuna županija – današnje stanje (za 2015. godinu)

KARTE:

Karta 1: Grafički prikaz županija u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Karta 2: Grafički prikaz županija i općina u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Karta 3: Grafički prikaz zastava i gustoće naseljenosti županija u Republici Hrvatskoj – današnje stanje

Karta 4: Županije u Republici Hrvatskoj krajem 19. Stoljeća

Karta 5: Zajednice općina u SFRJ

Karta 6: Prvi prijedlog novog regionalnog ustroja Republike Hrvatske – prijedlog od 31.01.1992.

Karta 7: Konačni prijedlog novog regionalnog ustroja Republike Hrvatske – prijedlog od 18.12.1992.

Karta 8: Prosječna starost stanovništva Hrvatske, po gradovima i općinama, Popis 2011.

Karta 9: Indeks starenja stanovništva

Karta 10: Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998. - 2013., po županijama

Karta 11: Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998. - 2013., po gradovima i općinama

Karta 12: Udio doseljenog stanovništva iz neke druge županije i inozemstva, po gradovima i općinama

GRAFIKONI:

Grafikon 1: Medijalna starost populacije u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. godini.

Grafikon 2: Udio populacije u dobi 65 i više godina u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. godini

Grafikon 3: Realne stope promjene bruto domaćeg proizvoda (tržišne cijene) u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 2001. do 2013. godine (ESA 2010)

Grafikon 4: Bruto domaći proizvod po stanovniku u Republici Hrvatskoj, u razdoblju od 2001. do 2013. godine (ESA 2010)

Grafikon 5: Realne stope rasta bruto dodane vrijednosti (BDV) (stalne cijene), Hrvatska i EU27, 2001. - 2011.

Grafikon 6: BDP po stanovniku u tekućim cijenama, prema paritetu kupovne moći, zemlje članice EU28, 2011.

Grafikon 7: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnostima poljoprivrede, ribarstva i šumarstva, 2008. i 2011. godina, padajući rang 2011. godine

Grafikon 8: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnostima prerađivačka industrija, rudarstvo i vađenje te ostale industrije, 2008. i 2011., padajući rang 2011. godine

Grafikon 9: Županije s visokom specijalizacijom u djelatnosti građevinarstva, 2008. i 2011., padajući rang 2011. godine

Grafikon 10: Županije s visokom specijalizacijom u trgovine na veliko i na malo, prijevoza i skladištenje, smještaja, pripreme i usluživanja hrane